

Grenser for evidensbasert praksis
En studie av hvordan et hjemmebasert barnevernstiltak forholder seg til sitt
kunnskapsgrunnlag

Ingrid Byng Strøm
Norges teknisk-naturvitenskapelige universitet

Forord

Det har vært både spennende og lærerikt å kunne fordype seg i emnet evidensbasert praksis. Dette er et tema som til stadig dukker opp i samfunnsdebatter om behandling for psykisk helse, og som jeg stadig har kommet tilbake til i løpet av min utdanning. Jeg ønsker å rette en stor takk til alle som har hjulpet meg på veien.

Tusen takk til informantene som stilte opp og tok av sin verdifulle arbeidstid for å gjøre intervjuer til min hovedoppgave. Det har vært inspirerende å lytte til refleksjonene dere har over eget arbeid. Dette får meg stadig til å reflektere over min egen praksis, men først og fremst har intervjuene med dere vært den viktigste ressursen i denne oppgaven.

Videre må jeg få takke min veileder, Anne Iversen, for alle de gode innspillene du har kommet med i skriveprosessen. Du har hjulpet meg å se muligheter og innta nye perspektiver på oppgaven når dette har vært nødvendig. I tillegg vil jeg takke Anne-Siri Øyen for at du tok deg tid til gjennomlesning og korrektur, og takk for all den kunnskapen du delte med meg under kurset i november. Jeg vil gjerne passe på å takke Kull 35 for seks fantastiske år på Psykologisk institutt. Hovedoppgaven bygger på alle disse årene med kunnskap og opplevelser sammen med dere.

Til slutt vil jeg rette en takk til venner og familie for den støtten dere har gitt meg gjennom hele hovedoppgaven. Til mamma for alle de støttende telefonsamtalene, til pappa for korrektur og refleksjon rundt oppgaven, og til Zebastian, som har vært der med oppmuntring, innspill og forståelse hele veien.

Ingrid Byng Strøm,

Stockholm, februar 2017.

Sammendrag

Denne studien undersøker ansattes opplevelse av meningsfulle elementer i et miljøterapitiltak tilknyttet det kommunale barnevernet, og vurderer disse elementene av miljøterapien opp mot en av virksomhetens mest sentrale teoretiske grunnlag; utviklingspsykologisk teori. Studien finner fire miljøterapeutiske elementer som informantene trekker frem som meningsfulle: Ikke-språklige elementer, fellesskap, den relasjonelle miljøterapeuten og grensene for miljøterapi. Samtlige elementer har teoretisk forankring i utviklingspsykologisk teori, men noen av elementene har et bredere teoretisk grunnlag innenfor andre teoretiske retninger som tiltaket også baserer seg på. Denne studien har som hensikt å demonstrere hvordan et hjemmebasert hjelpetiltak i barnevernet kan studeres og vurderes opp mot det politiske målet om kunnskapsbasert praksis, samtidig som brukermedvirkning og tiltakets kontekst tas med i betraktningen. I studien brukes modellen til Nordtvedt og medarbeidere (2007) som definisjon på evidensbasert sosialt arbeid, og miljøterapitiltaket fremstår i lys av denne definisjonen som en evidensbasert praksis.

Innholdsfortegnelse

Innledning	5
<i>Problemstilling</i>	6
<i>Studiens gang</i>	6
Teori	7
<i>Begrepsavklaringer</i>	7
Evidensbasert/kunnskapsbasert praksis	7
Hjemmebaserte hjelpetiltak	8
Miljøterapi	9
<i>Utviklingspsykologisk teori</i>	10
Introduksjon til det utviklingspsykologiske perspektivet	10
Oppgavestruktur i gjennomgangen av den utviklingspsykologiske teorien	11
Tilknytningsteori	12
Affektiv kommunikasjon og identitetsutvikling	13
Metode	19
<i>Valg av metode og vitenskapelig ståsted</i>	19
Kvalitativ metode	19
Interpretative Phenomenological Analysis (IPA)	19
Beskrivelse av arbeidsstedet og forskerens ståsted	20
<i>Kvalitativt intervju</i>	21
Intervjuguide	22
Gjennomføring av intervjuer	22
<i>Informanter</i>	23
Rekruttering	24
<i>Opptak og transkribering</i>	24
<i>Analyse</i>	25
Analyseprosessen i IPA	25
<i>Etiske betraktninger</i>	26
Resultater og diskusjon	28
<i>Tema 1: Ikke-språklige elementer</i>	29
Hvordan skal vi så forstå det kunnskapsbaserte grunnlaget for ikke-språklige elementer?	34
<i>Tema 2: Fellesskap</i>	35
Hvordan relaterer fellesskap til utviklingspsykologisk teori og kunnskapsbasert praksis?	39
<i>Tema 3: Den relasjonelle miljøterapeuten</i>	40
Den relasjonelle miljøterapeuten i lys av utviklingspsykologisk teori – en oppsummering	46
<i>Tema 4: Grensene for miljøterapi</i>	47
Hvordan forstås grensene for miljøterapi fra et utviklingspsykologisk perspektiv?	52
<i>Hvordan forstå miljøterapi tiltaket i lys av begrepet evidensbasert praksis?</i>	52
Oppsummering av resultater funnet i studien	53
Er evidensbasert praksis en passende beskrivelse av tiltaket i denne studien?	53
<i>Kvalitetsvurdering og metodiske betraktninger</i>	55
Forskerens forforståelser og konsekvenser for studien	55
Vurdering av studiens validitet	56
Praktiske og teoretiske implikasjoner av studien	57
Konklusjon	58
Referanser	59

Innledning

De siste 20 årene har utviklingen av barnevernet hatt to klare politiske mål: For det første å øke forekomsten av praksisbasert på evidens og forskning, og for det andre i større grad å fokusere på hjemmebaserte tiltak som alternativ til plassering av barn og ungdom i kontakt med barnevernet. Disse to fokusområdene ble presisert i Edvard Befrings rapport *Barnevernet i Norge* (Norges offentlige utredninger, 2000) og i Stortingsmelding 40 (2001-2002), *Om Barne- og ungdomsvernet*. I praksis har det vært Bufetats oppdrag å ivareta disse fokusområdene siden den statlige overtakelsen av andrelinjetjenesten i barnevernet i 2004. I den pågående utarbeidingen av en ny barnevernsreform, som innebærer et økt kommunalt ansvar for barnevernet, oppgis noen av hovedmålsettingene å være nettopp økning i kunnskapsbasert praksis og et større fokus på individuelt tilpassede hjelpetiltak i hjemmet (Barne- og likestillingsdepartementet, 2016). Imidlertid finnes det en rekke ulike former for hjemmebaserte hjelpetiltak med forskjellige kunnskapsgrunnlag, og i tillegg varierer tilbudet av slike tiltak i stor grad fra kommune til kommune (Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet, 2016). Utfordringer dukker også opp i forbindelse med målsettingen om kunnskapsbasert praksis i barnevernet, der det har vært stor debatt innenfor de ulike faggruppene i helse- og omsorgssektoren om hva begrepene evidens og kunnskapsbasert praksis egentlig betyr. Blant annet reises det spørsmål rundt hva som kan regnes som gode mål på effekt i det relasjonelle arbeidet med barn og unge tilknyttet barneverntjenesten (se for eksempel Neumann, 2010). I det store og hele tyder dagens variasjon i kommunenes tilbud, og den omfattende debatten rundt evidensbasert praksis, på at det ikke finnes noe konkret eller helhetlig svar på hvordan målsettingene skal settes ut i praksis. Dette betyr ikke at målsettingene om økt kunnskapsbasert praksis og forbedrede hjemmebaserte tiltak umulig lar seg gjennomføre, men snarere at utfordringen ligger i å forene et godt, kunnskapsbasert tiltak med betingelsene og behovene som ligger til grunn for hver enkelt virksomhet. Sagt med andre ord: For å kunne sikre at hvert hjelpetiltak har et evidensbasert grunnlag, er man nødt til å studere hvert enkelt tiltak for seg og se tiltakets kunnskapsgrunnlag i lys av virksomhetens forutsetninger og behovene til de ungdommer og familier som nyttiggjør seg av tiltaket.

Denne studien har som mål å undersøke hva de ansatte i et slikt hjemmebasert hjelpetiltak opplever som meningsfulle intervensjoner, samt å drøfte disse intervensjonene i lys av tiltakets kunnskapsgrunnlag. På denne måten vil studien bidra til å vise hvordan et hjemmebasert barnevernstiltak kan ha en kunnskapsbasert praksis samtidig som det tas høyde for virksomhetens betingelser og brukernes behov. Hjelpetiltaket som er valgt i denne studien er miljøterapi for barn og ungdom i alderen 12 til 18 år. I praksis er miljøterapitiltaket som

studies en del av et større systemisk tiltak innenfor det kommunale barnevernet, som blant annet omfatter familie- og nettverksterapi. Avgrensningen til miljøterapi delen er gjort av hensyn til studiens format samt anonymitetshensyn.

Problemstilling

Hensikten med denne studien er å undersøke meningsfulle elementer av et hjemmebasert hjelpetiltak, og drøfte det evidensbaserte grunnlaget for denne praksisen. Utgangspunktet for studien har vært følgende problemstilling:

Hvilke elementer av miljøterapien i dette tiltaket opplever miljøterapeutene som meningsfulle?

Fra det teoretiske perspektivet ble det relevant å sette det informantene formidlet inn i en helhetlig teoretisk kontekst. Informantene fortalte om flere teoretiske retninger som grunnlag for sin praksis, og utviklingspsykologisk teori ble trukket fram som et spesielt sentralt perspektiv i virksomheten. Blant annet ble dette perspektivet oppgitt å ta stor plass i veiledningen av de ansatte. På bakgrunn av denne informasjonen ble utviklingspsykologisk teori valgt som kunnskapsgrunnlag i den teoretiske forståelsen av det som ble vektlagt i intervjuene. Det ble derfor nødvendig å legge til en underproblemstilling i studien som har vært ledende for litteraturgjennomgangen i studien:

Hvordan passer virksomhetens utviklingspsykologiske teorigrunnlag overens med de ansattes opplevelser av hva som gjør miljøterapi til et meningsfullt tiltak?

Studiens gang

I denne studien vil problemstillingen beskrevet over besvares gjennom en kvalitativ tilnærming. I teoridelen vil sentrale begreper defineres. Deretter vil det gis en gjennomgang av relevant utviklingspsykologisk teori. I metodekapittelet vil det epistemologiske grunnlaget og de metodiske betraktningene av studien bli beskrevet. Analysen av resultatene og diskusjonen av disse vil presenteres sammen som et helhetlig kapittel. Ettersom resultatene og diskusjonen henger tett sammen og utfyller hverandre ble det naturlig å integrere disse inn i ett og samme kapittel. Studiens konklusjon samt begrensninger ved studien beskrives avslutningsvis.

Teori

I dette kapittelet vil begreper som er sentrale for oppgaven drøftes og defineres. Deretter vil det gis en presentasjon av utviklingspsykologisk teori som teoretisk kontekst for informantenes opplevelser. Avslutningsvis begrunnes anvendelsen av dette teoretiske rammeverket.

Begrepsavklaringer

I følgende avsnitt vil begrepene *evidensbasert/kunnskapsbasert praksis*, *hjemmebaserte hjelpetiltak* og *miljøterapi* defineres. Samtlige av begrepene har mange betydninger knyttet til seg, og kan brukes ulikt i forskjellige sammenhenger. Ettersom begrepene har en sentral plass i denne oppgaven blir det her viktig å gi dem en avgrenset betydning relevant for oppgavens tema.

Evidensbasert/kunnskapsbasert praksis. Begrepet evidensbasert praksis har vært sentralt i mye av samfunnsdebatten de siste 20 årene. Begrepene evidensbasert praksis og kunnskapsbasert praksis vil brukes synonymt i denne oppgaven. Et enkelt søk på ”evidensbasert praksis” i søkemotoren Google Scholar gir over 7000 resultater, og begrepet brukes og diskuteres av alle faggrupper innen helse og omsorg i Norge. Opprinnelig kommer begrepet fra medisinsk teori, og hadde som formål å kombinere den beste tilgjengelige forskningen med klinisk erfaring og klientens behov for å sikre et godt kunnskapsgrunnlag i arbeid med klienter (Sackett, Rosenberg, Gray, Heynes og Richardson, 1996). Innenfor sosialt arbeid har evidensbasert praksis blitt omtalt som ”*den omhyggelige, uttrykkelige og kritiske bruk av den aktuelt beste viten når det skal tas beslutninger om andre menneskers velferd*” (Sheldon og Macdonald, 1999, norsk oversettelse av Rød, 2014). Det råder stor uenighet om hva som kan kalles evidensbasert praksis, og definisjoner omfatter alt fra å anse randomiserte kontrollerte studier som gullstandarden (se for eksempel Petrosino, Boruch, Soydan, Duggan og Sanchez-Meca, 2002) til en praksis som etterspør, søker etter og anvender eksisterende forskning i praksis (Nortvedt, Jamtvedt, Graverholt og Reinart, 2007). En rekke utfordringer er forbundet med anvendelsen av begrepet evidensbasert praksis innenfor sosialt arbeid. Frost (2002) peker blant annet på at mye kunnskap i arbeid med mennesker er situasjonell; den er gjeldende under visse betingelser og i visse sammenhenger. Videre påpeker han at kunnskapsbasen innenfor sosialt arbeid er for stor til at sosialarbeiderne kan holde seg oppdatert til enhver tid og velge det beste alternativet for enhver beslutning som blir tatt. I tillegg poengterer Frost (2002) at sosiale problemer og den tilhørende kunnskapen om dem

alltid er bundet av en historisk og en politisk kontekst, noe som gjør en positivistisk tilnærming til evidensbegrepet uforenelig med sosialt arbeid. Rød (2014) belyser utfordringen innen sosialt arbeid som ligger i et ønske om en mulighet til å knytte evidens til beslutninger som tas, samtidig som det stilles spørsmål ved om evidensbasert forskning på gruppenivå i det hele tatt lar seg generalisere til enkeltsakene i praksis. Rød beskriver videre hvordan beslutninger innen barnevern og annet sosialt arbeid er nødt til å tas på bakgrunn av en kombinasjon av politiske beslutninger, klientens ønsker, forskningslitteratur og terapeutens faglige skjønn i anvendelsen av denne forskningslitteraturen. Nortvedt og medarbeidere (2007) beskriver kunnskapsbasert praksis i en modell som en kombinasjon av kunnskap fra forskning, erfaring og brukeren, og som omsluttet av konteksten behandlingen befinner seg i. I modellen er disse kildene til kunnskap likeverdige. Videre beskrives det hvordan prosessen i en kunnskapsbasert praksisutøvelse starter med refleksjon og formulering av spørsmål knyttet til praksisen, at disse undersøkes gjennom litteratursøk og kritiske vurderinger av forskningen, og at anvendelsen av forskningen i praksis etterfølges av en evaluering av intervensjonen. Nordtvedt og medarbeidere trekker dessuten frem empati og god kommunikasjon som nødvendige deler av evidensbasert sosialt arbeid. På bakgrunn av denne modellen vil den beste beslutningen i sosialt arbeid foretas gjennom en grundig gjennomgang og vurdering av kunnskapen man anvender, men likevel alltid være avhengig av kontekstbestemte faktorer og individuelle hensyn i klientmedvirkningen (Nortvedt et al., 2007).

Oppsummert finnes det en rekke problemer med anvendelsen av begrepet evidensbasert praksis innenfor sosialt arbeid. Modellen til Nordtvet og medarbeidere (2007) fremstår i denne sammenheng som den mest anvendbare definisjonen av kunnskapsbasert praksis: Modellen anerkjenner det komplekse bildet som utgjør sosialt arbeid i praksis, samtidig som den beholder det forskningsbaserte fokuset. Definisjonen til Nordtvet og medarbeidere vil være fremtredende i diskusjonen av kunnskapsgrunnlaget for hjelpetiltak i denne studien.

Hjemmebaserte hjelpetiltak. Hjelpetiltak i hjemmet omfatter ulike former for støtte en familie og barnet kan få uten at barnet blir flyttet fra hjemmet (jfr. barnevernloven § 4-4 Lov om barneverntjenester, 1993). Barnevernet er ansvarlig for å gi støtte til familier som under en periode strever med å ivareta omsorgsbehovene til barna sine. Målet med slike hjelpetiltak er å tilrettelegge for positive endringer hos barnet eller familien, og tiltaket krever som regel foreldrenes samtykke. Tiltakene kan være alt fra små tiltak, som råd og veiledning

fra barneverntjenesten, mer komplekse former for systematiske og ikke-systematiske behandlinger av barn, som for eksempel familierapi eller Multisystemisk terapi (MST) og psykoedukasjon av foreldre, til større intervensjoner som for eksempel besøkshjem eller frivillig plassering utenfor hjemmet (Bufdir, 2016). Tall fra Statistisk Sentralbyrå (2016) viser at det fra 2010 til 2015 er skjedd en økning i omsorgstiltak og en nedgang i hjelpetiltak for barn i alderen 0-17 år. Omsorgstiltak innebærer at barnet flyttes fra hjemmet og plasseres til oppfostring borte fra hjemmet. Denne utviklingen står i kontrast til den politiske satsingen på hjemmebaserte hjelpetiltak beskrevet innledningsvis. Christiansen (2015) rapporterer imidlertid om en stabil økning i barn som mottar hjelpetiltak over mange år, og ser ingen tydelige årsaker til nedgangen i barn som mottar hjelpetiltak de siste årene. De mest brukte hjelpetiltakene er vedtaket om råd og veiledning, besøkshjelp, økonomisk hjelp, ansvarsgruppe og kategorien ” andre tiltak”, som ofte innebærer ulike former for miljøarbeid i hjemmet (Saasen og Løkholm, 2010). I arbeid med familier og nettverk er tendensen at ansatte i større grad tar i bruk allmenne tilnærminger som miljøterapi og familiebehandling (Christiansen, 2015), og at de mer generelle tilnærmingene blir brukt også i kombinasjon med systematiske behandlinger på grunn av et ønske om å tilpasse behandlingen til hver enkelt families problematikk (Jenssen, 2012). I litteraturgjennomganger av hjelpetiltak og evalueringer av enkelte hjelpetiltak i hjemmet blir hjelpetiltakene generelt beskrevet å gi positive virkninger, med forbehold om metodiske begrensninger i de ulike studiene (Halvorsen, Jensen, Kvåle og Sagatun, 2005; Christiansen og Moldestad, 2008; Neumann, 2010). Imidlertid poengterer Christiansen (2015) at vi har begrenset kunnskap om virkninger av hjelpetiltak, blant annet på grunn av utfordringene knyttet til evidens beskrevet i forrige avsnitt. Professor og forsker innen sosialt arbeid, Sofya Bagdasaryan, (2005) etterlyser kunnskap om effekt av hjelpetiltak som tar hensyn til tiltakets spesifikke innhold, tiltakets målgruppe og forholdene rundt tiltaket.

Miljøterapi. Miljøterapi er et vidt begrep som har blitt definert på mange ulike måter. Dette har blant annet sammenheng med at denne terapiformen brukes i mange ulike former for sosialt og psykologisk arbeid og med en rekke forskjellige målgrupper. En sentral teoretiker innen feltet miljøterapi, Erik Larsen (2004), definerer begrepet på denne måten:

"Den primære miljøterapeutiske oppgaven er: å (sikre) legge til rette miljøet slik at dårlig integrerte barn og ungdommer gis muligheter til å arbeide med sin utvikling og forandring. Dette muliggjøres gjennom at: Institusjonen tilbyr tydelige og tilbakevendende strukturer og

relasjoner som innholdsmessig er troverdige for at barnet eller den unge skal kunne utvikle større selvstendighet og forbedret sosial kompetanse i form av økt evne til gjensidighet og empati." (s.25).

Larsen deler videre begrepet miljøterapi i to deler, der han beskriver miljødelen som en tilretteleggende og organiserende del, mens terapidelen omhandler utvikling og forandring (Larsen, 2004). Denne inndelingen oppsummerer mange av de tidligere definisjonene som omhandler enten virksomheten og organisasjonens ansvar for å tilrettelegge for eller muliggjøre terapeutisk endring (Bechgaard, 1995; Kvaran, 1996), eller å skape muligheter til mestring og læring (Larsen og Selnes, 1975). Andre definisjoner legger vekt på forholdet mellom individ og gruppe og hvordan ulike systemer påvirker hverandre (Hårtveit og Jensen, 2004), eller på brukerperspektivet og på klientens egen deltakelse i utforming av behandlingen (Skauli, 2007). Olkowska og Landmark (2009) beskriver miljøterapi som ”terapeutisk samvær”, der deling av opplevelser står mer sentralt enn den terapeutiske samtalen. Oppsummert fremstår miljøterapi som en svært fleksibel behandlingsform som i stor grad lar seg forme etter virksomhet og målgruppe. Som en konsekvens av dette vil de virkningsfulle eller meningsfulle elementene i miljøterapi være bundet til hver enkelt virksomhets fokus og kunnskapsgrunnlag, men også til utformingen av det terapeutiske arbeidet i samarbeid med den som mottar behandlingen.

Utviklingspsykologisk teori

I følgende avsnitt vil hovedlinjene i den utviklingspsykologiske teorien presenteres. Utviklingspsykologisk teori oppgis av flere av informantene som et av de teoretiske hovedgrunnlagene til miljøterapien der informantene jobber. For å kunne drøfte hvordan virksomheten i studien forholder seg til evidensbasert praksis er det nødvendig å se informantenes opplevelser av meningsfull praksis opp mot virksomhetens teoretiske grunnlag.

Introduksjon til det utviklingspsykologiske perspektivet. Utviklingspsykologien innebærer en bred og omfattende kunnskap om barn og ungdommers utvikling på mange områder. Utviklingspsykologien deles gjerne inn i stadieteorier og dynamiske teorier (Gillibrand, Lam og O’Donnell, 2011). Her gis en oversikt over de mest sentrale teoriene og forskningsfunnene som den dynamiske utviklingspsykologien tilbyr for barn og ungdommers emosjonelle og relasjonelle utvikling i dag. Den dynamiske utviklingspsykologien er i dag den mest brukte, og den som ligger nærmest kunnskapsgrunnlaget for virksomheten som studeres i denne studien. Rammen for forskningen som presenteres er den dialogiske

tankegangen der det tas utgangspunkt i at barnets utvikling formes gjennom sosiale relasjoner (Bruner, 1990). I hovedsak vil det fokuseres på sentrale utviklingsoppgaver i relasjonen mellom barnet og omsorgsgiver i de første leveårene, og utviklingen av barnets identitet og affektive verden i den senere utviklingen frem mot tenårene. Dette fokuset er valgt fordi målgruppen for miljøterapien i denne studien er barn og ungdom utsatt for omsorgssvikt eller mishandling i oppveksten, og som kan ha behov og ønsker i miljøterapien knyttet til omsorg, identitets- og emosjonsutvikling. Barns utvikling påvirkes mest av samspill med andre mennesker, og mindre av enkeltstående hendelser. Derfor vil det være kjennetegn ved omsorgspersonene og deres samspill med barna som best predikerer barnets utvikling de første leveårene (Malatesta, Culver, Tesman og Shepard, 1989). Psykiske lidelser hos foreldrene vil påvirke deres evne til omsorgsutøvelse, og moderat til alvorlig psykisk lidelse hos foreldre er en risikofaktor for omsorgsutøvelsen (Solantaus-Simula, Punamaki og Beardslee, 2002). Det er ikke den psykiske lidelsen i seg selv, men snarer konsekvensene den har for forelderens evne til samspill, varme, innlevelse i barnet og andre former for god omsorgsutøvelse som vil påvirke barnets oppvekst. Barn som har opplevd omsorgssvikt og/eller mishandling i oppveksten står altså i risiko for å gå glipp av elementer av omsorg som man innenfor utviklingspsykologisk teori anser som viktig for barnets utvikling. Innen utviklingspsykologien er det gjort mye forskning på elementer av oppveksten som gir en beskyttelse eller utgjør en risiko for barnets videre utvikling (se for eksempel Garnezy, 1975; Sameroff, 1995). Særlig er det blitt fokusert på de tidlige relasjonene mellom barnet og omsorgsgiver, og hvordan barnets følelsesliv og identitet formes gjennom sosiale relasjoner. Dette gjør utviklingspsykologisk teori svært relevant for miljøterapeutisk arbeid med barn og ungdom utsatt for omsorgssvikt og/eller mishandling.

Oppgavestruktur i gjennomgangen av den utviklingspsykologiske teorien.

Nedenfor vil det først gis en introduksjon til tilknytningsteori, som er en av de ledende teoriene om barns relasjonelle utvikling innenfor utviklingspsykologien. Deretter vil aspekter av den relasjonelle og emosjonelle utviklingen fra spedbarnsalder til ungdomstid presenteres som grunnlag for å kunne diskutere hvilke intervensjoner som er meningsfulle i en miljøterapeutisk kontekst for ungdommer som har vært utsatt for omsorgssvikt. På grunn av de store variasjonene i omsorgssvikt vil ungdommer med hjelpetiltak fra barnevernet vise stor variasjon i relasjonelle og emosjonelle utfordringer. Derfor anses det som nødvendig å ta hensyn til hele aldersspennet i den psykologiske utviklingen fra spedbarn til ungdom. Tilknytningsperspektivet vil være med gjennom hele aldersspennet. Dette er et omfattende

forskningsfelt som går utover rammene for denne studien, derfor vil kun hovedlinjene i barns emosjonelle og relasjonelle utvikling beskrives i teorikapittelet. Det fremheves at denne studiens formål ikke er å redegjøre for hele denne utviklingspsykologiske tradisjonen, men snarere å presentere hovedlinjene i utviklingspsykologiske teorier som kunnskapsgrunnlag i et hjelpetiltak for barn og ungdommer. Sentrale begreper vil presenteres i løpende tekst. Begrepene emosjoner, affekter og følelser vil bli brukt om hverandre.

Tilknytningsteori. Tidlige relasjonelle erfaringer legger et viktig grunnlag for barnets forventninger til seg selv og andre mennesker, men former ikke barnet på en forutsigbar måte (Brandtzæg, Smith & Torsteinsson, 2011). I denne delen vil hovedlinjene i den moderne tilknytningsteorien presenteres. Det er viktig å understreke at denne forskningen kun kan si noe om hva som er viktig for barns utvikling på gruppenivå, og at den individuelle variasjonen er stor i hvordan vi forholder oss til våre tidlige tilknytningserfaringer. Vi vet i dag at det er mange viktige elementer av et barns utvikling som skjer under de første leveårene, og det sosiale samspillet mellom barnet og omsorgsgiveren har vist seg å være svært viktig i barnets utvikling. Grunnlaget for denne tankegangen ble lagt av John Bowlby, som gjennom en rekke studier viste hvordan tilknytningsrelasjonen mellom barnet og omsorgsgiveren legger grunnlaget for barnets tilknytningsatferd (Bowlby, 1958; 1969). Gjentatte erfaringer med å bli møtt på en bestemt måte når barnet søker omsorg fra omsorgsgiveren sin vil forme barnets forventninger til hvordan det vil bli møtt og hvordan omsorgsgiveren oppfatter barnet når det søker omsorg, noe Bowlby omtaler som ”indre arbeidsmodeller”. Indre arbeidsmodeller defineres som generaliserte representasjoner av tilknytningspersonens tilgjengelighet og respons i situasjoner der barnet trenger trøst og beskyttelse (Bowlby, 1969). I en av de siste bøkene hans beskriver Bowlby at en sentral oppgave i foreldrerollen handler om å gi barnet en trygg base fra hvor barnet kan gå ut i verden og utforske den, og komme tilbake til den trygge forelderen når det trenger trøst, ønsker å dele noe med forelderen eller trenger andre former for emosjonell støtte (Bowlby, 1988). Denne evnen til å være tilgjengelig for barnet og tilpasse seg barnets behov er noe av det som vi i dag tenker legger grunnlaget for en trygg tilknytningsrelasjon mellom barnet og forelderen (Brandtzæg et al., 2011). Foreldre som er opptatt av barnas mentale tilstander, som kan avpasse omsorgen sin og hjelpe barnet med å regulere følelsene sine eller støtte selvreguleringen til barnet vil bidra til at barnet opplever seg trygg og ivaretatt. Når det oppstår misforståelser eller separasjoner som forstyrrer denne tryggheten, er det reparasjonene som kjennetegner en god omsorgsutøvelse (Brandtzæg et al., 2011).

Utrygg tilknytning er en samlebetegnelse som brukes for å beskrive ulike måter tilknytningspersoner forholder seg til omsorgsutøvelse på som ikke dekker alle behovene til barnet. Det kan dreie seg om at man ikke greier å hjelpe barnet til å regulere deler av sitt følelsesrepertoar, at man ikke er støttende i barnets utforskning eller at tilknytningspersonen viser seg som lite involvert i eller utilgjengelig for barnet sitt. Det kan også dreie seg om mer alvorlige former for omsorgssvikt, der tilknytningspersonen fremstår som skremmende eller skremt i kontakt med barnet. I slike tilfeller refererer man gjerne til begrepet desorganisert tilknytning, som forbindes med mer alvorlige konsekvenser for barnets utvikling. (Brandtzæg et al., 2011). Utrygg tilknytning kan altså sies å betegne ulike former for gjentagende mønstre av å ikke møte barnets behov. Slike mønstre kan resultere i ulike konsekvenser, med ulik alvorlighetsgrad, for hvordan barnet forholder seg til seg selv, andre mennesker og verden på.

Oppsummert er tilknytning et *organiserende begrep*, noe som innebærer en tanke om at barnets tilknytningsatferd er målrettet mot å fremme opplevelser av å være trygg og beskyttet (Sroufe og Waters, 1977). Studier av tilknytning over tid indikerer at indre arbeidsmodeller er et resultat av en interaksjon mellom barnets tidlige og senere sosiale opplevelser (Zachrisson, 2005). Dette innebærer at de tidlige erfaringene med tilknytning til omsorgsgiver kan sees som en risiko- eller beskyttelsesfaktor avhengig av kvaliteten på tilknytningsrelasjonen, men at senere relasjonelle erfaringer med andre mennesker også vil være med på å forme barnets forventninger til sosiale interaksjoner med andre mennesker (Zachrisson, 2010). Denne forskningen gir støtte til å arbeide med tilknytning og nære relasjoner i miljøterapi med barn og ungdom som har mange negative erfaringer i tilknytningsrelasjonene til sine omsorgsgivere. Teorien om ulike kategorier av tilknytning er en bred og generell modell for barnets utvikling i samspill med omsorgsgiver. I de følgende avsnitt vil vi se nærmere på de meningsfulle elementene i dette samspillet. Det vil gjøres rede for teorier om hvordan barnet utvikler evner som emosjonsregulering og mentalisering gjennom intersubjektive møter med omsorgsgiveren, og hvordan dette legger grobunn for utviklingen av identitet hos barnet.

Affektiv kommunikasjon og identitetsutvikling.

Emosjonsregulering. En stor del av samspillet mellom spedbarnet og omsorgsgiver handler om utvekslingen av følelser og regulering av disse følelsene. Omsorgsgiveren tar del i og lar seg glede over barnets positive affekter, og søker å møte barnets behov for endring når negative affekter uttrykkes. De gjensidige signalene av positive og negative affekter gir informasjon om hvordan barnet har det, og er et utgangspunkt for at omsorgsgiveren kan

hjelpe barnet med å regulere seg. Slik blir omsorgsgiveren ”den selvregulerende andre” (Stern, 2000). Manglende regulering av sterke negative affekter over lang tid kan skape mye stress hos barnet og få alvorlige konsekvenser for den hjerneorganiske utviklingen (Siegel, 1999). Tronick (1986) fremhever likevel at samspillet veksler mellom interaktive feil og reparasjoner, og at samspillet derfor ikke har som mål å være perfekt tilpasset til barnets behov hele tiden. I begynnelsen av livet har barnet begrenset evne til å regulere seg selv, og derfor vil alle av barnets tilstander påvirkes av omsorgspersonen sin evne til å regulere barnet. Tronick (1989) beskriver det som at de følelsesmessige tilstandene hos barnet reguleres gjennom to prosesser: den selv-initierte og den andre-initierte reguleringsatferden. Når barnet er nyfødt har det en begrenset evne til selv-initiert regulering, men gjennom å bli regulert av andre blir denne evnen gradvis større hos barnet (Tronick, 1989).

Intersubjektivitet. Nevropsykologiske studier tyder på at intersubjektivitet er noe hjernen vår er bygd for (se for eksempel Vogeley et al., 2001; Frith og Frith, 2003). Stern (1989) beskriver intersubjektivitet som grunnlaget for opplevelsen av å dele en underliggende følelse med et annet menneske. Det finnes altså en hjerneorganisk grunnlag hos mennesket for å kommunisere og dele følelser med andre mennesker. Ulike former for intersubjektive møter er a) delt oppmerksomhet, der barnet og omsorgsgiver har felles oppmerksomhet rundt et objekt utenfor dem selv, for eksempel en leke, b) delt intensjonalitet, der omsorgsgiver og barnet oppfatter, forstår og deler hverandres motiver, og c) delt emosjonalitet, gjennom affektinntoning og sosial referering (Stern, 1989). Trevarthen (1979) deler intersubjektivitet inn i primære og sekundære former. I følge Trevarthen uttrykker den primære formen for intersubjektivitet en medfødt interpersonlig motivasjon og en forståelse av intensjon hos barnet. Stern (2000) forklarer denne intensjonaliteten med at det intersubjektive møtet er med på å utvikle opplevelser av kontingens og agens hos barnet. Kontingens innebærer at barnet ser en tidsmessig sammenheng mellom sine egne handlinger og konsekvensene disse handlingene får for omverdenen. Agens beskriver en fornemmelse hos barnet av å være en som kan få noe til å skje. Denne evnen trekkes frem som helt sentral i selvutviklingen (Stern, 2000). Den sekundære formen for intersubjektivitet innebærer en utviklet forståelse for andres intensjoner, noe som blant annet viser seg tydelig gjennom delt oppmerksomhet. For å kunne ha et felles fokus på et objekt utenfor seg selv og den andre, forutsettes det at barnet forstår den andres intensjon. Et typisk eksempel på dette er når barnet er i stand til å følge blikkretningen til den andre.

Delt emosjonalitet er et grunnleggende aspekt av sosial kommunikasjon, og kommer gjerne til uttrykk gjennom affektinntoning og sosial referering (Stern, 1989). Affektinntoning

innebærer en prosess der omsorgsgiveren tolker barnets følelsesmessige tilstand på bakgrunn av barnets ytre atferd, og svarer på denne følelsesmessige tilstanden uten å bare imitere barnets ytre atferd. I tillegg må barnet være i stand til å oppfatte omsorgsgiverens respons som noen mer enn imitasjon. (Stern, 1989). Med andre ord handler affektinntoning om at omsorgsgiver toner seg inn på barnets indre, og ikke barnets ytre, tilstander. Gjennom affektinntoning får barnet en opplevelse av at man kan dele følelser som ligger bak den ytre adferden. Denne opplevelsen ligger til grunn for utviklingen av empati hos barnet (Havensköld og Mothander, 2002). Stern beskriver samspill uten affektinntoning som frarøvet for samværsdimensjonen. Manglende erfaringer med affektinntoning kan lede til en sviktende tro på at andre mennesker kan forstå barnet. Selektiv inntoning av kun enkelte følelser gir barnet indikasjoner på hvilke følelser som oppmuntres til å deles og hvilke som burde tones ned. (Stern, 2000). Sosial referering innebærer at spedbarnet søker en emosjonell bekreftelse i omsorgsgiverens affektuttrykk for å få informasjon om situasjonens emosjonelle betydning. For eksempel vil spedbarnet søke omsorgsgiverens affektive vurdering av en ny leke for å få støtte eller beskyttelse i utforskningen. På denne måten blir den nye erfaringen tillagt emosjonelt innhold som følge av den intersubjektive delingen mellom barnet og den voksne. Robert Emde (1991), en teoretiker som forener spedbarnsforskning med klinisk praksis, fremhever denne intersubjektive atferden som noe mennesker gjør gjennom hele livet.

Mentalisering. Hittil har vi sett på aspekter ved den før-språklige utviklingen. Videre vil kapittelet dreie seg om hovedlinjene i barnets emosjonelle og identitetsmessige utvikling fra barnet begynner å bruke språket aktivt og frem til ungdomsalder. Gjennom språktilegnelsen får vi en integrering av affektene som Bråten benevner som ”tertiær intersubjektivitet” (2006). Med språket får barnet et nytt verktøy i kommunikasjonen, noe som åpner for en ny verden av følelsesuttrykk og emosjonsregulering. Den nye evnen til å bruke ord på mentale tilstander, sammen med en økt evne til å se egne og andres tanker og intensjoner som noe eget uavhengig av et ytre objekt, utvider barnets affektive kommunikasjonsevner. Gradvis gjennom utviklingen får barnet en økt fornemmelse av å være et eget individ som kan få ting til å skje, og som kan samhandle med andre mennesker. Ved fire års alder videreutvikles evnen til mentalisering, et begrep som brukes om den ofte ubevisste evnen til å gjøre antagelser om andre menneskers indre verden av tanker, følelser og ønsker (Fonagy et al., 2002). Fonagy beskriver ulike stadier av mentalisering gjennom de første leveårene, og hevder at ulike grader av mentalisering kan ligge til grunn for utviklingen av psykopatologi senere i livet. Han trekker frem at evnen til mentalisering også kan

stimuleres og videreutvikles gjennom en terapeutisk relasjon (Fonagy et al., 2002). Begrepet mentalisering omfatter ikke bare evnen til å få innsikt i andres indre verden, men også konsekvensene denne evnen får for organisering av selvet (Fonagy et al., 2002). Damasio (2002) knytter mentaliseringsevnen opp mot opplevelsen av ens egen identitet. Evnen til å tillegge andre og seg selv intensjoner, ønsker, tanker og følelser medfører et tydeligere skille mellom seg selv og andre, og slik blir evnen til mentalisering et viktig grunnlag i selvutvikling og egen identitetsopplevelse.

Førskole- og skolealder. I årene frem til skolealder fortsetter selvutviklingen gjennom språket i form av fortellinger om selvet og videreutvikling av mentaliseringsevnen (Havensköld og Mothander, 2002). Likevel er det leken som fremheves som barnets viktigste språk i denne alderen (Erikson, 1985; Vygotskij, 1995). Gjennom utviklingen av mentalisering inntar barna ulike roller i leken og spiller ut ulike former for sosiale scenarier. Her ser vi hvordan evne til mentalisering, og lek som arena, blir viktige elementer i trening på sosiale samspill og i refleksjoner om selvet i forhold til andre mennesker. Gjennom språket begynner barnet å utvikle helhetlige historier og narrativer, noe Bruner (1990) ser som et universelt fenomen. Frem til tenårene foregår utvikling på mange områder samtidig, og barnets verden utvides til å omfatte nye sosiale arenaer som skole og fritidsaktiviteter. Harris (1995) fremhever den emosjonelle utviklingen i denne alderen. I forsøkene hans ble barn i ulike aldre gitt en liste på 20 ulike følelser og ble bedt om å fortelle om situasjoner som skulle fremkalle de ulike følelsene. I forsøkene ble det tydelig at forståelse av de mer komplekse følelsene forbundet med sosiale relasjoner, som for eksempel skam, skyld og stolthet, utviklet seg i takt med barnets alder. Med andre ord er aldersperioden rundt 6 til 12 år en viktig livsperiode for utvikling av barnets følelsesrepertoar og forståelsen av dette. I tillegg vil barnas sosiale kompetanse som det har utviklet sammen med familien sin nå brukes i andre relasjoner til venner og andre mennesker som barnet forholder seg til utenfor familien. Relasjoner til venner blir sentralt i utviklingen av en egen identitet. Dårlige vennerelasjoner forbindes med senere tilpasningsproblemer (Kupersmith et al., 1990), og det å bli valgt bort eller avvist av venner beskrives som en risikofaktor for utvikling av psykiske og sosiale problemer (Kagan, 1989).

Ungdomstid. Det er store individuelle variasjoner i hvordan ungdomstiden ser ut for hver enkelt person. I dette avsnittet vil det trekkes frem ulike faktorer som kan ha innvirkning på en persons emosjonelle og identitetsmessige utvikling.

Tenårene og puberteten fører med seg en rekke fysiologiske forandringer som får konsekvenser for denne fasen i livet. Endringer i hjernens frontallapp ser ut til å forbedre eksekutive funksjoner som beslutningstaking og selektiv oppmerksomhet (Blakemore og Choudhury, 2006), mens en nedgang i evne til å gjenkjenne ansikter og emosjoner (Carey et al., 1980) ser ut til å kunne svekke evnen til mentalisering (Blakemore og Choudhury, 2006) og til å lese sosiale situasjoner (McGivern et al., 2002). Pubertet og seksuell modenhet medfører dessuten nye temaer som man er nødt til å forholde seg til. Følelse av kjønnsidentitet forsterkes (Basow og Rubin, 1999) og kjønnsstypisk adferd er mye sterkere i denne alderen enn det har vært tidligere. Kjønnsidentitet ser ut til å være viktig for å skape sterke vennskap (Young og Sweeting, 2004), og man ser en tendens til mer homogene vennsgrupper i denne alderen (Eckers et al., 2005). I enda større grad enn tidligere blir det viktig med relasjoner til venner og jevnaldrende. Det sosiale miljøet flyttes gradvis fra omsorgsgiver og nærmeste familie til også å omfatte jevnaldrende. Dette medfører også større konsekvenser av sosial deprivasjon, utestengning og mobbing. Aggressiv atferd ble assosiert med blant annet dårlig selvbilde og avvísning fra jevnaldrende (Barnow et al., 2005). Mobbeatferd i ungdomstiden assosieres med lav involvering fra foreldrene (Flouri og Buchanan, 2003). Mobbing anses å være hovedårsakene til dårlig psykisk helse i tenårene (Government National Statistics utgitt i UK, 2004). Gode sosiale relasjoner i ungdomsårene knyttes til et familieliv preget av god kommunikasjon og konfliktløsning (Aronen og Kurkela, 1998).

En sentral teori innen psykososial utvikling er Erik Eriksons psykososiale stadier. Hvert stadie ses som en krise mellom menneskets behov og opplevelsene vi har med den sosiale verden. Særlig er det Eriksons stadier for ungdomsutvikling, identitet versus rolleforvirring (1968), som har blitt trukket frem. Erikson anså at ungdomstid innebar et ønske om å etablere en mer permanent følelse av identitet som rommet ungdommenes nye fysiske, seksuelle og mer samfunnsorienterte selv. Erikson mente at mennesket var nødt til å løse krisen innenfor hvert stadie for å kunne komme til det neste stadiet. Ifølge denne teorien er man altså nødt til å løse krisen mellom identitet og rolleforvirring for å kunne nærme seg en løsning på neste stadie, som omhandler intimitet versus isolasjon (Erikson, 1968). Nyere forskning har støttet seg til Eriksons livstemaer som viktige gjennom utviklingen, men har gått bort fra stadie-tankegangen og alderskategoriene for hver av livskrisene.

Oppsummering. I dette kapittelet er ulike aspekter av den emosjonelle og identitetsmessige utviklingen ved de ulike alderstrinnene i et barns oppvekst belyst gjennom

utviklingspsykologiske teorier. Tilknytningsteori fremstår som et sentralt rammeverk for å forstå dynamikken i relasjonen mellom barnet og omsorgsgiveren. Utviklingen av evner som emosjonsregulering og mentalisering foregår i følge den dialogiske tankegangen i stor grad gjennom sosiale relasjoner, og særlig er det de tidlige relasjonene til omsorgsgiver som vektlegges innenfor den utviklingspsykologiske tradisjonen. Ettersom barnet blir eldre, deltar på nye arenaer og inngår i relasjoner utenfor familien, blir det også større individuelle forskjeller i utviklingen. Temaer knyttet til utvikling i ungdomstiden avhenger av en rekke faktorer, blant annet den fysiologiske utviklingen, relasjoner til venner og familie og opplevelse av egen identitet. Tilknytning og erfaringer med omsorgsgiver legger grunnlaget for selvutviklingen også i ungdomstiden, samtidig som at de indre arbeidsmodellene vil preges av nye relasjonelle erfaringer med andre mennesker.

Teoretisk kunnskap om barns utvikling er sentralt for å forstå behovet til ungdommene som mottar hjelpetiltak fra barnevernet, da det kan gi oss kunnskap om elementer av omsorg som ungdommene trenger mer av. De ansatte i hjelpetiltaket besitter verdifulle erfaringer i arbeid med ungdommer som har opplevd omsorgssvikt. Ved å kombinere de ansattes empiriske erfaringer med et utviklingspsykologisk teorigrunnlag vil denne studien bidra til å vise hvordan virksomheten tilbyr en kunnskapsbasert praksis til sine brukere.

Metode

I dette kapittelet vil vitenskapelig ståsted og valg av metode presenteres. Deretter følger begrunnelser for valg av forskningsmetode og informanter til studien, og utformingen og gjennomføringen av intervjuene vil beskrives. Her vil det også gis begrunnelser for valg som ble tatt underveis i gjennomføringen av studien. Avslutningsvis vil etiske betraktninger beskrives.

Valg av metode og vitenskapelig ståsted

I følgende avsnitt vil det gis en kort beskrivelse av kvalitativ metode, og bakgrunnen for valg av en kvalitativ tilnærming vil begrunnes. Deretter vil det vitenskapelige utgangspunktet for studien presenteres og valget av metoden Interpretative Phenomenological Analysis (IPA) gjøres rede for. En detaljert beskrivelse av analyseprosessen i studien avslutter metodekapittelet.

Kvalitativ metode. En kvalitativ tilnærming ble valgt til denne studien. Kvalitativ metode er velegnet til å fange individets perspektiv og gi rike beskrivelser av temaet man utforsker (Denzin & Lincoln, 2003; Howitt, 2010; Langdridge, 2006). På tross av store forskjeller innenfor det kvalitative feltet er et fellestrekk ved kvalitativ forskning at man avviser det positivistiske ståstedet. En positivistisk tilnærming står mer sentralt innenfor den kvantitative tradisjonen, og innebærer en tanke om at det finnes en virkelig verden som forskeren søker å få tilgang til (Howitt, 2010). En kontrast til det positivistiske ståstedet er den postmodernistiske retningen som stiller seg kritisk til at det er mulig å få direkte tilgang til den virkelige verden og oppnå sannheter gjennom forskning (Lyotard, 1984). Denne studien kan sies å ligge nærmere et postmodernistisk ståsted, ved at den søker å få tilgang til kunnskap gjennom menneskers subjektive opplevelser. Den kvalitative tilnærmingen ble valgt til denne studien ettersom det var ønskelig å få en dypere innsikt i meningsfulle elementer av miljøterapi og hvordan de ansatte i virksomheten jobber i praksis med disse elementene.

Interpretative Phenomenological Analysis (IPA). IPA er en kvalitativ forskningsmetode som har sitt grunnlag i fenomenologi, hermeneutikk og idiografi, og er utviklet med grunnlag i ideer fra blant annet Husserl, Heidegger, Merleau-Ponty og Sartre (Smith, Flowers & Larkin, 2009). IPA har som hovedmål å utforske menneskers opplevelser av sine erfaringer og bunner i den fenomenologiske tradisjonen. I tråd med Husserls ideer søker man gjennom IPA å fange essensen av en opplevelse. Samtidig anerkjenner man i IPA den subjektive fremstillingen av opplevelsen gjennom det individet forteller, og den

intersubjektive prosessen som foregår mellom intervjuobjektet og intervjueren. I IPA søker man altså å forstå en opplevelse gjennom et individs levde virkelighet, og gjennom individets forhold til verden og andre mennesker. (Smith, Flowers & Larkin, 2009). En erfaring med stor betydning for personen vil trigge tanker, følelser og refleksjoner rundt temaet, og personen vil søke å finne mening i opplevelsen (Smith et al., 2009). Informantene i denne studien bruker mye tid på å reflektere over tanker og følelser knyttet til eget arbeid, noe som gjør denne metoden godt egnet for datainnsamlingen. IPA anerkjenner at opplevelsen av fenomenet som utforskes ses gjennom informantens øyne, og at informantens opplevelse deretter får sitt uttrykk i en studie gjennom forskerens øyne. I følge Merleau-Ponty kan vi aldri dele andres erfaring fullt ut fordi den tilhører den andres kroppslige posisjon i verden (Merleau-Ponty, 1962). Forskeren har altså en sentral rolle i tolkningen av hvordan informantene skaper mening rundt sine opplevelser, og en viktig del av analyseprosessen i IPA blir derfor å bevisstgjøre seg egne forforståelser hos forskeren og hvordan disse påvirker datamaterialet. Dette er det hermeneutiske elementet av IPA som tar inspirasjon fra Gadamer's hermeneutikk. I følge Gadamer er en betingelse for forståelse at vi allerede har bestemte oppfatninger, noe Gadamer kaller forståelsens forstruktur (Gadamer, 1993) På tross av at forskeren har en sentral rolle i analyseprosessen vektlegges det at forforståelsene ses som en hindring, og at fokuset skal ligge på fenomenet som utforskes. Det anerkjennes at forskerens forståelse av fenomenet er sekundær; den er kun tilgjengelig gjennom informantens beskrivelse av den (Smith et al., 2009). Videre er IPA en idiografisk metode, noe som innebærer at den subjektive, individuelle opplevelsen av fenomenet står i sentrum, og likheter og kontraster mellom hvert intervju er et fokus i analyseprosessen (Smith et al., 2009). I denne studien blir det idiografiske elementet sentralt gjennom at hver av de ansattes individuelle opplevelse av fenomenet blir tatt hensyn til og sammenlignet med hverandre. Slik tillegges en kompleksitet til fenomenet gjennom det idiografiske perspektivet.

Beskrivelse av arbeidsstedet og forskerens ståsted. I dette avsnittet beskrives kort arbeidsstedet der informantene jobber, og forskerens forhold til arbeidsplassen. Arbeidsstedet regnes som et hjemmebasert hjelpetiltak for ungdommer i alderen 12-18 år. Dette innebærer at ungdommene som mottar tiltaket bor hjemme hos sine foreldre/foresatte, og at de mottar miljøterapi og andre former for terapeutiske tilbud ved gitte hjelpetiltak. Tilbudet om miljøterapi gis til ungdommene to kvelder i uka samt i utvalgte helger når de reiser på turer. Alle informantene er eller har vært ansatte i miljøterapidelen av tiltaket, men flesteparten av

informantene jobber også med ungdommene gjennom andre former for terapitilbud som virksomheten tilbyr.

Forskeren har selv vært ansatt som ekstravikar ved arbeidsplassens miljøterapeutiske virksomhet. Ansettelsesforholdet innebar at forskeren jobbet som miljøterapeut ved behov fra november 2011 til desember 2015. Forskeren var ikke ansatt ved arbeidsplassen ved tidspunktet for gjennomføring av intervjuene til studien, og heller ikke seks måneder i forkant av intervjuene. Av informantene i denne studien var noen tidligere kolleger av forskeren, mens andre var ansatt ved et senere tidspunkt og hadde ikke et tidligere bekjentskap med forskeren. Kjennskapen til arbeidsplassens miljøterapeutiske virksomhet som del av et hjelpetiltak i hjemmet var et av utgangspunktene for gjennomføringen av denne studien. Betraktninger rundt styrker og svakheter ved forskerens posisjon vil drøftes under overskriften ”kvalitetsvurdering og metodiske betraktninger” i resultat- og diskusjonskapittelet.

Kvalitativt intervju

I de følgende avsnitt vil intervjuprosessen i studien beskrives. Her vil det først gjøres rede for valg som ble tatt i utformingen av intervjuguiden. Videre vil styrker og svakheter ved den metodiske prosessen i gjennomføringen av intervjuene drøftes.

Det postmoderne ståstedet gir seg gjerne til uttrykk i kvalitativ forskning gjennom bruk av forskningsmetoder som gir informasjon om menneskers opplevelser og hverdagsliv (Howitt, 2010), og dybdeintervju er et eksempel på en slik metode. Dette stemmer godt overens med det fenomenologiske, opplevelsesbaserte perspektivet. Ettersom det i denne studien var viktig å få innsikt i de ansattes opplevelser av meningsfulle metoder i sin praksis anses kvalitativt intervju som en passende metode for studien. Det ble lagt opp til et semistrukturert intervju der informanten styrer samtalen ut ifra spørsmål som forskeren har utformet på forhånd (Kvale, 1997). Da hensikten med intervjuene var å fange fenomenet ”meningsfulle elementer av miljøterapi” og informantenes opplevelser av dette fenomenet, ble det likevel viktig å være fleksibel i intervjusituasjonen. En mer ustrukturert form for intervju tilbyr mer fleksibilitet og en mulighet til i større grad å følge informantens retning i intervjuet (Charmaz, 2006). Intervjuene i denne studien ligger nærmere en ustrukturert form, da de i stor grad følger informantens historie.

Intervjuguide. Spørsmålene i intervjuguiden søkte å fange informantenes opplevelser av meningsbærende intervensjoner i miljøterapien. Intervjuguiden begynte med et deskriptivt spørsmål om hvordan en vanlig hverdag i miljøterapien så ut for informanten. Gjennom bruk av et deskriptivt spørsmål i begynnelsen av intervjuet ble det lettere for informantene å snakke fritt. Narrative, analytiske og utdypende spørsmål ble introdusert når informanten opplevdes som tryggere i intervjusituasjonen. Blant annet ble det spurt om viktige øyeblikk i miljøterapien, oppgaver og aktiviteter som oppleves som meningsfulle og hvordan informanten opplevde ulike aspekter av miljøterapien. Det ble vektlagt å spørre oppfølgings spørsmål om informantenes tanker, følelser og refleksjoner rundt hvorfor akkurat dette var viktig for ham/henne, og om eksempler og historier som kunne bidra til en økt forståelse av det informanten formidlet. Det ble gjort en pilottest på intervjuguiden i forkant av intervjuene, og intervjuguiden ble justert noe.

Gjennomføring av intervjuer. Intervjuene ble gjennomført i et lukket terapirom på informantenes arbeidsplass. Intervjuene ble tatt opp på lydopptak med en diktafon lånt fra Psykologisk institutt ved NTNU. Det var planlagt seks intervjuer på to dager, men bare fem ble gjennomført på grunn av sykdom. Før hvert intervju ble samtykkeskjema samlet inn og det ble snakket løst om informasjonsskrivet og hva studien handler om.

Ettersom samtlige informanter hadde mye å si om temaet, ble få av spørsmålene fra intervjuguiden stilt og fokuset for intervjuene ble informantenes historie om det aktuelle temaet. Dette ble gjort med grunnlag i at informantenes personlige opplevelse av sin arbeidsmetode er det sentrale i denne studien, og det ble derfor viktigere at de fikk snakke fritt om sin opplevelse enn at alle spørsmålene i intervjuguiden ble stilt. Denne avgjørelsen ledet til at intervjuene fikk en form som heller mer mot ustrukturert enn mot semi-strukturert. Smith og medarbeidere (2009) oppmuntrer til å la være å tolke det som blir sagt i løpet av intervjuet, og heller vente med dette til analyseprosessen. Videre anbefaler de at intervjuet utformes som en enveis samtale der intervjueren ikke sier så mye. Dette ble tatt i betraktning i denne studien, og informantenes uttalelser ble ikke tolket i særlig grad underveis. Samtidig ble det forsøkt stilt oppklarende spørsmål der noe var uklart i samtalen, og det ble oppfordret til bruk av eksempler, historier og fortellinger fra arbeidsdagen. En svakhet ved denne tilnærmingen er at forskeren ikke får prøvd ut sine tolkninger, og kan risikere å misforstå det informanten forsøker å formidle på et mer abstrakt analysenivå. En styrke ved tilnærmingen er at forskeren i større grad kan være til stede i intervjuet, noe som kan tenkes å forhindre eventuelle misforståelser gjennom oppklarende spørsmål. En annen styrke ved denne

tilnærmingen er at informantenes fortellinger kan få god flyt uten for mange avbrytelser fra intervjueren. En tredje fordel ved dette valget var at intervjuene i mindre grad ble farget av forskerens forforståelser. Ettersom forskeren selv har jobbet på denne arbeidsplassen ble det viktig at ikke egne tolkninger av meningsfullhet i metode ble et fokus i intervjuene, noe en mer reservert rolle i intervjuprosessen kunne være med på å forhindre.

Da intervjuene kom så tett på hverandre i tid ble det ikke aktuelt å skrive memoer mellom intervjuene. En ulempe ved dette er at bracketing, prosessen der forskeren søker å legge merke til sine forforståelser (Smith et al., 2009), ikke ble en del av datainnsamlingen. En slik prosess kunne ha bidratt til at flere av forskerens forforståelser ble satt fokus på. Imidlertid ble bracketing brukt i forkant av intervjuene og i forkant av transkriberingen av hvert intervju for å kompensere for dette. En fordel ved at intervjuene kom så tett på hverandre er at intervjueren kunne ha store deler av det første intervjuet friskt i minne da det siste intervjuet ble gjennomført. Dette gjorde at det ble lettere å ha oversikt over hva som var blitt sagt om fenomenet studien handler om, og slik ble det mulig å fange fenomenet fra mange ulike vinkler i intervjuene. Dette bidro også til at intervjuene i større grad ble frigjort fra intervjuguiden.

Informanter

Utvalget og rekrutteringsprosessen presenteres i de følgende avsnitt. Intervjuene ble gjort med et formålstjenlig utvalg på 5 informanter, som består av: Anders, Silje, Vegard, Nina og Karin. Informantene er blitt gitt fiktive navn for å opprettholde anonymiteten. I sitater der informantene benevner ungdommene med kjønn vil ungdommene refereres til som h*n. Videre vil det gis en felles beskrivelse av likheter og variasjoner ved informantene i utvalget, da individuelle beskrivelser ville gjort det lett for informantene å identifisere hverandre, noe som vil kunne true anonymiteten til informantene. Utvalget består altså av informanter av begge kjønn i alderen 25-39 år. Samtlige informanter jobber eller har jobbet med miljøterapi og alle jobber på samme arbeidssted. Informantene har utdanninger som barnevernspedagoger, sosionomer og spesialpedagoger. Noen av informantene har også videreutdanning innen ulike behandlingsmetoder, blant annet narrativ terapi. Samtlige informanter får ukentlig veiledning, individuelt eller i gruppe, av en psykologspesialist innen klinisk psykologi, der det utviklingspsykologiske perspektivet står sentralt. På denne måten er informantene en relativt homogen gruppe, men skiller seg likevel fra hverandre i alder, kjønn og arbeidserfaring. Særlig sistnevnte kan tenkes å bidra til et mer nyansert bilde av fenomenet som utforskes, da fenomenet blir utforsket både gjennom opplevelsen av å være ny på

arbeidsplassen, ha mange års erfaring i bedriften og gjennom å ha arbeidserfaringer fra andre arbeidssteder. Som nevnt tidligere har forskeren personlig kjennskap til arbeidsstedet gjennom å ha jobbet der selv, og dette innblikket i metodene de anvender på arbeidsstedet var bakgrunnen for valg av informanter fra denne arbeidsplassen.

Rekruttering. Informantene ble kontaktet gjennom en teamkoordinator som forskeren tok kontakt med per e-post. Informantene fikk på forhånd tilsendt et informasjonsskriv om studien og et samtykkeskjema for lydopptak av intervjuene. Deltakelsen i studien var frivillig, og informantene som deltok hadde selv meldt interesse for å delta i studien. På denne måten besto utvalget av tilfeldig utvalgte ansatte ved miljøterapien på arbeidsstedet som hadde ytret et ønske om deltakelse i studien. Informantene ble rekruttert på bakgrunn av deres miljøterapeutiske erfaring i et hjemmebaserte hjelpetiltak og deres kunnskap om meningsfulle elementer av miljøterapi. På denne måten hadde de rekrutterte informantene kjernekompetanse relevant for studiens problemstilling.

Opptak og transkribering

Valg og betraktninger knyttet til opptaksutstyr og transkripsjon blir her gjort rede for. En lydopptaker ble brukt til å ta opp intervjuene. Bruk av lydopptak gjorde det mulig for forskeren å være fullt konsentrert om det som ble sagt og være til stede i intervjusituasjonen i større grad (Kvale, 1997). Intervjuene ble så overført til en kryptert harddisk og slettet fra lydopptakeren.

I tråd med analyseprosessen i IPA ble ett intervju transkribert av gangen og analysert på ulike analysenivåer, før neste intervju ble påbegynt. Datamaterialet ble til slutt analysert på tvers av intervjuene. Denne prosessen er med på å styrke det idiografiske perspektivet i analysen ved at hvert intervju blir tolket individuelt. Alle intervjuene ble transkribert av forskeren selv. Dette var en viktig del av prosessen i å bli kjent med datamaterialet og legge merke til detaljer i det informantene sa, noe som kan tenkes å bidra til at forskeren kommer nærmere fenomenet som utforskes. Datamaterialet ble transkribert ord for ord, og lyder, pauser og andre observasjoner ble notert i parentes. I transkripsjonsprosessen var et sentralt fokus å forsøke å transkribere materialet så detaljert som mulig uten å bruke en omfattende transkripsjonsmetode som legger hovedfokus på språket, som for eksempel Jefferson-systemet gjør. Gjennom en detaljert transkripsjon søkte forskeren å komme så nær informantens opplevelse som mulig, uten at det verbale uttrykket skulle få større plass enn

informantens opplevelse. En kort oversikt over transkriberingskodene som ble brukt finnes som vedlegg.

Analyse

I avsnittene som følger vil det gis en beskrivelse av studiens analyseprosess, og valg knyttet til denne prosessen vil begrunnes og drøftes. Avslutningsvis gjøres det rede for etiske betraktninger ved studien. Utgangspunktet for denne studien er en induktiv tilnærming, som innebærer at de empiriske funnene blir utgangspunktet for teorisøk (Howitt, 2010). Studien ble startet med et ønske om å utforske miljøterapiens meningsfulle elementer og hva de ansatte ved gitte arbeidssted bruker av verktøy og metoder for å skape mening rundt miljøterapien. En foreløpig problemstilling ble utformet ved oppstart av studien og denne ble endret noe underveis med grunnlag i de empiriske funnene.

Analyseprosessen i IPA. Som nevnt tidligere skiller IPA seg fra andre kvalitative analysemetoder ved at transkripsjonen gjøres som en del av analyseprosessen, og at hvert intervju på denne måten analyseres hver for seg i første omgang. Forskeren opplevde dette som et verdifullt verktøy i å få frem det idiografiske perspektivet av studien. Fremgangsmåten gjorde det lettere å gå i dybden i hver av intervjuene og finne frem til unike aspekter ved hvert intervju, i stedet for at forskeren tok utgangspunkt i en sammenligning av intervjuene. Etter å ha transkribert et intervju er det vanlig å lese gjennom intervjuet flere ganger, og det kan være en fordel å lytte gjennom hele intervjuet før man går til transkriptet (Smith et al., 2009). Dette hjelper forskeren med å legge merke til forforståelsene sine ved at forskeren reflekterer over egne tanker og holdninger knyttet til informanten og gjennomføringen av intervjuet. Denne bevisstgjøringen av egne forforståelser er et sentralt element gjennom hele analyseprosessen. I denne studien ble det brukt memoer underveis i hele analyseprosessen, og memoene som ble skrevet etter første lytting av intervjuet etter transkribering opplevdes som spesielt nyttig i å legge merke til egne forforståelser. Forskeren opplevde at de initielle memoene særlig bidro til en bevisstgjøring rundt antagelser og oppfatninger som forskeren hadde dannet seg i løpet av og i etterkant av intervjusituasjonen. Andre steg i analyseprosessen består av utforskende kommentarer til transkripsjonsmaterialet. Dette kan gjøres på ulike måter, og i denne studien har forskeren valgt å følge Smiths oppdeling i et deskriptivt, et lingvistisk og et konseptuelt nivå (Smith et al., 2009). Deskriptive kommentarer søker å forstå overflatevaliditeten til det som blir sagt, og å få frem hva informanten formidler av tanker og følelser rundt sine erfaringer. Deretter undersøkes de språklige virkemidlene som informanten bruker gjennom

det lingvistiske nivået. Her er forskerens mål å legge merke til hvordan informanten formidler historien sin, og eksempler på verbale aspekter som analyseres på dette nivået er pauser, bruk av metaforer, latter, trykksterke ord og så videre. På det konseptuelle nivået er forskerens oppgave å løfte blikket og flytte fokus over på informantens forståelse av det som blir sagt. Denne prosessen kan ses som en Gadameriansk dialog (Smith et al., 2009), der forskerens analyse er en samtale mellom forskerens egne forforståelser og forskerens forståelse av informantens erfaringer. Dette fortolkningsnivået kan tillegge datamaterialet dybde og gi forskeren en bredere forståelse av informanten og dennes opplevelser (Smith et al., 2009). Forskeren opplevde at de ulike analysenivåene var til hjelp i å innta ulike perspektiver i gjennomgangen av datamaterialet. På denne måten ble det lettere å løsrive seg fra forforståelser av informantene og datamaterialet, og i stedet kunne legge merke til deskriptive, lingvistiske og konseptuelle aspekter ved intervjuene. I tillegg bidro de ulike analysenivåene til en økt refleksjonsprosess rundt informantenes opplevelser og en bredere innsikt i hvordan informantene forholdt seg til sine erfaringer.

Etter å ha gjennomgått de ulike analysenivåene vil forskeren sitte igjen med et rikere datamateriale, og tolkningene gjort på de ulike nivåene vil legge grunnlaget for temaene som trekkes ut av datamaterialet. Temaene skal være mer definitive og skal fange en forståelse av det som ble sagt, noe som innebærer at forskeren har en større rolle i analysen på dette tidspunktet (Smith et al., 2009). Denne studiens temaer ble valgt ut på bakgrunn av tre faktorer: 1) temaets relevans for det informantene formidlet i intervjuet, 2) hvordan temaet forholdt seg til lignende tematikk hos andre informanter, samt 3) temaets relevans for studiens problemstilling. Til slutt ser forskeren etter temaer på tvers av intervjuene og sammenligner funnene. Her får datamaterialet mer dybde og kompleksitet gjennom at forskeren ser etter likheter, kontraster og ulike perspektiver på temaene som presenteres. I denne studien ble det tydelig at noen av temaene var gjennomgående for flere eller alle av informantene. Imidlertid hadde informantene ulike måter å forholde seg til temaene på, noen som gjenspeiles i kompleksiteten innenfor de ulike temaene som presenteres i resultatdelen. Totalt ble det valgt ut fire overordnede temaer som anses å representere en helhetlig formidling av hva miljøterapeutene i studien opplevde som meningsfulle elementer av miljøterapien.

Etiske betraktninger

Studien er meldt til Norsk samfunnsvitenskapelig datatjeneste (NSD), se vedlegg. All personlig informasjon fra intervjuene ble anonymisert av forskeren selv gjennom transkribering av intervjuene, og intervjuene ble oppbevart på en sikker måte. Spesifikt ble

alle lydopptak av intervjuene overført til en kryptert ekstern harddisk som ble oppbevart i et låst skap, og datamaterialet ble behandlet på en isolert datamaskin uten tilgang til nettverk, som var beskyttet med brukernavn og passord. Ettersom informantene ble oppfordret til å utdype intervjuene med historier og fortellinger fra hverdagen på jobb ble det viktig å sikre at tredjehåndsopplysninger om ungdommene i miljøterapien ble utelatt. Dette ble gjort ved at informantene fikk beskjed om å utelate alle direkte og indirekte personopplysninger i eksemplene og historiene de kom med. I tillegg ble alt intervjumaterialet nøye anonymisert under transkriberingen. På grunn av hensyn til anonymitet er informantene blitt gitt fiktive navn. Begrunnelsen for valg av fiktive navn i stedet for bruk av ”informant” med nummereringen 1-5 er at datamaterialet omhandler personlige historier og fortellinger om meningsfullhet i metodebruk, og bruk av ordet informant og nummerering ville være med på å objektifisere og kvantifisere datamaterialet, noe som ikke er ønskelig i denne sammenhengen.

Resultater og diskusjon

Denne studien har hatt to mål: Det første målet var å trekke frem og sette ord på elementer av miljøterapi som gjør denne terapiformen til en meningsfull del av et hjelpetiltak i hjemmet. Det andre målet med studien var å undersøke hvordan disse elementene kunne forstås i lys av virksomhetens teoretiske grunnlag, der denne studien har tatt for seg det utviklingspsykologiske teorigrunnlaget til virksomheten. Slik muliggjøres en diskusjon om hvorvidt de miljøterapeutiske elementene kan forstås som evidensbasert sosialt arbeid. I dette kapitlet vil de analyserte resultatene presenteres og drøftes opp mot utviklingspsykologisk teori. Resultatene må forstås som en samtale mellom det informantene formidler av sine opplevelser og forskerens forståelse og tolkning av disse opplevelsene. Fire overordnede temaer er trukket frem som betegnende for datamaterialet, og presenteres kort i tabellen under. Temaene som presenteres i tabellen er undersøkelsens hovedfunn, og vil danne grunnlaget for presentasjonen av resultatene. Videre vil temaene beskrives og belyses fra ulike perspektiver med eksempler fra intervjuene i teksten som følger. Temaene vil presenteres systematisk som et mer eller mindre sammenhengende narrativ med et fokus på å vise likheter, kontraster og ulike sider av datamaterialet og gjøre det tilgjengelig og transparent gjennom sitatbruk. Presentasjonen av temaene vil både ses i sammenheng med teori som allerede er presentert i teorikapitlet, og det vil gjøres en gjennomgang av ny teori som støtter opp om temaene som ble trukket frem gjennom analysen. En oppsummering av hvordan hvert tema relaterer til utviklingspsykologisk teori gis under hver av temaene. Teori og forskning som trekkes inn har som mål å knytte den praktiske forståelsen av miljøterapien opp mot kunnskapen vi har om utviklingsoppgaver hos barn og ungdom. Nordtvedt og medarbeideres modell for evidensbasert sosialt arbeid (2007) vil være sentral i den videre drøftingen av hvorvidt tiltaket skal forstås som en evidensbasert praksis. Avslutningsvis vil den metodiske drøftingen presenteres med praktiske og teoretiske implikasjoner ved studien.

Tabell 1

Temaer

<u>Overordnede temaer</u>	<u>Forklaring</u>
Ikke-språklige elementer	Elementer av miljøterapi som er lettere å oppleve enn å sette ord på
Fellesskap	Opplevelsen av å være en del av et mindre normstyrt fellesskap
Den relasjonelle miljøterapeuten	Tilknytningsrelasjonen mellom miljøterapeut og ungdom og terapeutiske effekter av relasjonen
Grensene for miljøterapi	Terapeutiske muligheter som ligger i en åpen og mindre definert form for miljøterapi

Tema 1: Ikke-språklige elementer

I dette delavsnittet vil jeg redegjøre for undersøkelsens første hovedfunn. Dette vil bli gjort ved å gi en beskrivelse av temaet, drøfte ulike aspekter av temaet med grunnlag i sitater fra informantene, samt diskutere hvordan temaet forholder seg til virksomhetens kunnskapsgrunnlag.

Stemninger og situasjoner som er lettere å oppleve i øyeblikket enn å beskrive med ord, omtales her som ikke-språklige elementer av miljøterapien. Det kan her dreie seg om uuttalt mellommenneskelig kommunikasjon, stemninger som oppstår i en gruppesituasjon eller erfaringer som er vanskelige å beskrive. De ikke-språklige elementene kan godt sies å representere den opplevelsesbaserte formen som kjennetegner miljøterapi. Dette støtter opp under begrepet ”terapeutisk samvær” som Olkowska og Landmark (2009) bruker i sin artikkel. Dette er også noe av det som skiller miljøterapi fra andre former for terapi, nettopp på grunn av denne opplevelsesbaserte formen som tillater samvær å ta større plass enn samtalen, som står sentralt i mange andre former for terapi. Mye tyder på at nettopp ikke-språklig atferd er den sentrale måten vi kommuniserer følelser på gjennom hele livet (Bowers, Bauer og Heilman, 1993). Flere av informantene belyser elementer av miljøterapien som kan beskrives som ikke-språklige, og som fanger det opplevelsesbaserte grunnlaget i miljøterapien. Som nevnt i teorikapittelet er mennesker i stand til å dele felles oppmerksomhetsfokus før de kan uttrykke seg verbalt (Bruner, 1986), og slik kan opplevelser av ikke-språklig kommunikasjon ses som noe grunnleggende viktig for mennesket. Nedenfor

vil det gis en presentasjon av ulike former for ikke-språklige elementer av miljøterapien, og teksten vil belyse hvordan informantene forholder seg til denne delen av arbeidet sitt.

Å tilby ungdommer nye opplevelser gjennom turer og aktiviteter som de ikke tidligere i livet har valgt, eller har fått muligheten til å velge, gjør miljøterapien til en arena for utforskning og selvutvikling. I følgende avsnitt beskriver Nina et eksempel på en slik aktivitet:

*Nina: "Det er jo gøy når ungdommer opplever mestring da synes jeg. Og det å få være med på eh... I vår så har jeg vært med på å øvelseskjørt litt med eh en ungdom som ble 16 år og så har h*n alltid hatt et ønske om å få begynt å øvelseskjøre men har ikke hatt muligheter, annet enn gjennom (arbeidsplass)."*

Utdraget ovenfor vektlegger den muligheten som tilbys i miljøterapien, som ungdommen ikke har hatt utenfor miljøterapien. Her blir det ikke-språklige elementet sentralt gjennom at ungdommen blir tilbudt noe nytt, og det er vanskelig å sette ord på de terapeutiske effektene av denne prosessen: Hvordan det oppleves for denne ungdommen å gå fra å ha et ønske som ikke kan oppfylles til å bli tilbudt muligheten til å få ønsket oppfylt. Muligheten til en slik opplevelse blir til gjennom miljøterapien ved at det legges til rette for slike opplevelser. Miljøterapeutene på jobb er tilgjengelige for ungdommene slik at de kan skape nye muligheter for seg selv, for eksempel gjennom øvelseskjøring. I tillegg dukker det opp et ikke-språklig element i form av samværet mellom miljøterapeuten og ungdommen når de sitter i bilen. Gjennom felles oppmerksomhet rundt en aktivitet kan ungdommene få muligheten til å jobbe med sine utfordringer gjennom samvær, og ikke bare gjennom samtale. Stern (2000) påpeker at manglende affektinntoning fra omsorgsgiver kan berøve samspill for dimensjonen av samvær. Videre snakker Stern om utviklingen av språket som et toegget sverd, der det på den ene siden tillegger mening til barnets opplevelser og indre liv, og på den andre siden kan forvrengte opplevelsen eller mislykkes i å fange hele opplevelsen i en beskrivelse. Han skiller mellom erfaringer som "levde" og "fortalte" (Stern, 2000). De ikke-språklige elementene av miljøterapien kan sies å representere levde erfaringer som inneholder samværsdimensjonen som mange av ungdommene kan ha stort underskudd av gjennom omsorgssvikt eller utrygg tilknytning til omsorgsgiver.

Videre benevner Nina øvelseskjøringen som en mestringssituasjon, og fokuset på mestring av nye situasjoner er typisk for datamaterialet. Å mestre tar mange former i miljøterapien på arbeidsplassen, og er for mange av informantene målet med de nye

opplevelsene som tilbys. I sitatet nedenfor er to voksne og en ungdom ute i et bysentrum med mange mennesker, og Silje beskriver denne situasjonen som en mestringssituasjon for ungdommen:

Silje: ”(...) Og det var dritstress for den ungdommen og herregud det er så mange folk her (latter). Ehm... men som fikk en- så fikk vi på en måte vært trygge, trygge voksne i det også fikk den ungdommen...mm eh klarte på en måte å si noe om at dette her er stressende for meg. Nå trenger jeg å trekke meg unna, også gjorde vi det. Også gikk det bra. Det var litt sånn, det å ha opplevd noe som er vanskelig for deg i utgangspunktet også eh... kjenner du at du ved å få litt... ved å klare si noe om selv hva du trenger, så f- så kan du få den støtten du trenger og så går det bra selv om det var vanskelig.”

Mestringen Silje beskriver i denne situasjonen er todelt: For det første opplever Silje at ungdommen greier å sette ord på et behov for å trekke seg tilbake fra folkemengden og opplever at dette leder til at nedgang i stress og ubehag. Med andre ord gjennomgår ungdommen et konsekvensforløp der h*n selv tar grep og mestrer å løse situasjonen for seg selv. For det andre opplever Silje at ungdommen i denne situasjonen tar et valg om å be om hjelp av de to voksne som var tilgjengelige for h*n og opplever å få den hjelpen h*n ber om. I dette ligger det et valg om å vise tillit til de voksne som er tilgjengelige for h*n, på tross av eventuelle erfaringer med omsorgssvikt som har gjort voksenverdenen mindre pålitelig. Å få nye erfaringer med trygge voksne, slik Silje beskriver, er med på å endre de indre arbeidsmodellene hos ungdommene for hvordan de forholder seg til voksne. Ungdommen opplever altså mestring gjennom muligheten som befinner seg i miljøterapien til å oppleve Silje og de andre voksne som trygge. Den gjentatte erfaringen av trygge voksne i miljøterapien som kontrast til tidligere opplevelser av voksne som utrygge kan også ses som en ikke-språklig effekt av miljøterapien: De terapeutiske effektene av å oppleve denne kontrasten mellom trygge og utrygge voksenresponser og prosessen i å gå fra mistillit til tillit er vanskelig å beskrive med ord.

Hittil er de ikke-språklige elementene av miljøterapien beskrevet gjennom nye opplevelser som miljøterapien kan gi ungdommene. Imidlertid handler det ikke-språklige aspektet av miljøterapien også om arenaer der ungdommene allerede har et sett med erfaringer, der miljøterapien kan legge til nye opplevelser til situasjoner som ungdommene er kjente med. Et eksempel på dette er måltidene på arbeidsplassen. Karin fanger dette temaet godt gjennom beskrivelsen av stemningen rundt middagsbordet:

Karin: *"Ehm... Også er det litt sånn en... en... kanskje også en øvelse på at eh at eh... jeg tenker at voksne noen ganger kan gå foran som en litt sånn... ehm... vise at eh at vi ikke tar oss selv så veldig høytidelig det er ofte en sånn ting- setting rundt matbordet at, at eh det går an å ... eh... åh hva skal en si det går an å... eh... ja. Alt fra at det går an å søle uten at en får skjenn eller at eh at en kan fortelle noen morsomme historier der en kanskje har dumma seg ut litt eller. Være litt sånn... lett og ledig stemning... rundt det med mat og så... ja."*

Karin prøver å beskrive hva det er de voksne bidrar med rundt bordet, men får ikke helt til å gripe det. Innholdet i det hun forsøker å beskrive handler kanskje om å være rollemodell for ungdommene, å skape en lett stemning rundt matbordet eller lignende – elementer av samvær som er vanskelig å sette ord på i etterkant, men lett å kjenne på når man sitter der og er en del av det. Karin snakker kanskje om en spesiell stemning som skaper trygghet, varme og gode assosiasjoner til et måltid og som blir en kontrast til erfaringer med skjenn, stillhet, konflikt og andre ubehagelige opplevelser noen av ungdommene med omsorgssvikt i hjemmet kan tenkes å knytte til et måltid. Utsagnet over blir med andre ord et eksempel på en ikke-språklig terapeutisk intervensjon som tilbyr noe nytt til en situasjon som ungdommene allerede har erfaringer med. I utsagnet over blir denne stemningen beskrevet som en positiv effekt av måltidet som miljøterapeutisk arena. Imidlertid beskriver mange av informantene en utfordring i å møte både gruppas behov og hvert individs behov i miljøterapien samtidig, og at det av og til kan oppstå en konflikt mellom disse behovene der det ene går på bekostning av det andre. Silje beskriver i følgende utsagn hvordan de ikke-språklige elementene av miljøterapien av og til kan bli et offer for denne konflikten, her i en situasjon der en av ungdommene opplever middagssituasjonen som vanskelig:

Silje: *"Også (sukk) og så blir det et helsikes styr (latter) sånn, det blir eh... for det blir så masse uro og den uroen som den ungdommen opplever den smitter... så sinnsykt på både oss voksne og på ungdommene. Så hele stemningen rundt middagen, blir kjempevanskelig."*

Silje beskriver stemningen som vanskelig og som noe som smitter over på de andre ungdommene. Dette utsagnet forteller om et ikke-språklig element av miljøterapien som noe sårbart som kan snu en positivitet og en letthet rundt måltidet til noe tungt og krevende for ungdommene. Det forteller også om hvor avhengig denne stemningen er av at alle individene rundt matbordet bidrar til å opprettholde den, og dermed at stemningen skapes og

vedlikeholdes av hvert individ, både ungdom og voksen, i miljøterapien. Følelsen av å være med å skape et slikt fellesskap, og agensen som ligger i å være en aktiv deltaker i og opprettholder av, dette fellesskapet, kan ses som et annet ikke-språklig aspekt av miljøterapien.

Andre ikke-språklige elementer av miljøterapien som informantene forteller om oppstår gjerne mellom middag og kveldsmat og andre aktiviteter, der det relasjonelle som dukker opp mellom ungdommer eller mellom ungdom og voksne kan få en egen arena. Det kan dreie seg om konflikter, vanskelige følelser eller andre relasjonelle aspekter av det å være sammen, som ungdommene møter og må håndtere. Det kan også dreie seg om en opplevelse av at ungdommene deler meningsfulle øyeblikk sammen uten at miljøterapeutene behøver å ta del i det. Silje beskriver et slikt øyeblikk i følgende avsnitt:

Silje: "som her en dag der eh det var, noen av ungdommene som... (...) ehm... som hadde satt seg til oppe på eh bordet på store møtebordet, også satt de og holdt på med et eller annet- jeg tror kanskje de satt på pcn eller... et eller annet og så var det en av eh mine kolleger som så at... oi her er det noe fint som skjer og en måte nå har de det bra sammen nå sitter de og har en sånn greie. Også... Hadde den eh kollegaen min gått og satt seg ned... i samme rommet på en måte eller samme bordet men litt unna altså uten å egentlig delta noe og bare var der og kunne sitte og nyte... hvor gode de var med hverandre og hvor fint samspillet var (...) eh... bare sånne små øyeblikk der de, der de får en opplevelse av et godt... sosialt samvær på en måte, godt og trygt også..."

Avsnittet viser hvordan miljøterapien legger opp til at ungdommene kan skape disse meningsfulle øyeblikkene selv, uten at de voksne trenger å sette en ramme rundt det i form av en aktivitet. Silje poengterer dessuten at den voksne som var vitne til situasjonen valgte å trekke seg tilbake og la ungdommene skape og opprettholde det meningsfulle i situasjonen på egen hånd. Det kommer ikke tydelig frem av utsagnet hva det var ungdommene skapte eller hva den voksne oppfattet som fint i dette øyeblikket, og det trenger ikke å ha vært noe mer enn en avslappet, vennlig atmosfære mellom ungdommene. Mange av disse aspektene av sosialt samvær er vanskelige å sette ord på, og må oppleves for å kunne lære noe av dem. Det opplevelsesbaserte fokuset og muligheten til rom og tid gjør miljøterapien til en god arena for slike terapeutiske erfaringer.

Hvordan skal vi så forstå det kunnskapsbaserte grunnlaget for ikke-språklige elementer? Mange av beskrivelsene informantene kommer med på ikke-språklige elementer har klare likhetstrekk med det Stern (2004) kaller ”vitalitetsaffekter”. Vitalitetsaffekter brukes om aktiveringsaspektene ved en opplevelse eller en erfaring, og er til stede uavhengig av bevisstgjorte følelser knyttet til opplevelsen. I følge hjerneforskeren Damasio (1999) er det kvalitetene ved en opplevelse, for eksempel opplevelsens intensitet, rytme og varighet som definerer det han kaller en ”bakgrunnsfølelse”. For eksempel vil et gråtende barn som blir trøstet av moren sin oppleve seg trøstet gjennom måten moren vugger, stryker eller holder barnet. Kvalitetene ved morens trøst vil være med på å avgjøre om barnet roer seg eller blir mer aktivert. Stern vektlegger det intersubjektive i disse vitalitetsaffektene, ettersom de har en stor påvirkning på hvordan vi kommuniserer med hverandre. I eksemplet over vil både morens og barnets vitalitetsaffekter påvirkes av de responsene de gir hverandre. I Karins og Siljes to beskrivelser av stemningen rundt middagsbordet ser vi hvordan vitalitetsaffektene får helt ulike konsekvenser for opplevelsen av måltidssekvensen: I Karins eksempel bidrar de voksne med historier og humor rundt matbordet, og de ulike kvalitetene ved denne opplevelsen (for eksempel den voksnes toneleie, intensitet i formidlingen, kroppsspråk og så videre) sprer en lett stemning til alle som engasjerer seg i denne hendelsen. I Siljes eksempel kan vi ved bruk av Sterns språk si at ungdommens vitalitetsaffekt formidles til resten av gruppa og setter følelsestonen rundt matbordet. På denne måten kan vi forstå det ikke-språklige elementet som et aspekt av intersubjektivitet; grunnlaget for opplevelsen av å dele en underliggende følelse med et annet menneske (Stern, 1989).

I tillegg til å snakke om vitalitetsaffekter kan de ikke-språklige elementene også benevnes ved hjelp av begrepene ”nå-øyeblikk” og ”møte-øyeblikk” (Stern, 2004). Stern er opptatt av den ikke-språklige relasjonelle dynamikken mellom mennesker, og nå-øyeblikkene refererer til korte sekvenser av betydningsfulle hendelser i et samspill. Disse øyeblikkene gir muligheter for noe mer, og kan lede til såkalte møte-øyeblikk dersom de blir lagt merke til. Brandtzæg, Smith og Torsteinsson (2011) kommer med et eksempel på en slik øyeblikkssekvens i en av forfatterens hverdag:

”En gang da min datter skulle gi meg en boks full av glitter, var verken hun eller jeg oppmerksomme idet hun rakte glitterboksen mot meg. Dermed gikk boksen i gulvet, og rommet ble fylt med glitterstøv. Først så vi på alt glitteret, deretter på hverandre, og så brøt vi begge ut i latter. Dette øyeblikket, fullt av nærhet og fellesskap og intimitet, var et moment of meeting” (s.223-224)

Hendelsen blir lagt merke til av begge parter og løftet frem gjennom latteren som snart sprer seg mellom dem, og slik blir hendelsen til et møte-øyeblikk (Brandtzæg et al., 2011). I Siljes beskrivelse av sekvensen rundt møtebordet kan det se ut som om miljøterapeuten legger merke til et slikt nå-øyeblikk mellom ungdommene. Det fremgår ikke av beskrivelsen hvorvidt nå-øyeblikket kan tenkes å lede til et møte-øyeblikk ungdommene imellom, men vi ser likevel hvordan miljøterapeuten legger til rette for at dette kan skje ved å ikke forstyrre samspillet som pågår mellom ungdommene. Nå-øyeblikkene er også å forstå, innen utviklingspsykologien, som affektiv, ikke-språklig kommunikasjon som utgjør en viktig del av et intersubjektivt møte.

Tema 2: Fellesskap

I dette delavsnittet vil jeg redegjøre for undersøkelsens andre hovedfunn. Ulike aspekter av temaet vil drøftes med grunnlag i sitater fra informantene, deretter vil det diskuteres hvordan temaet fellesskap relaterer til virksomhetens kunnskapsgrunnlag.

Det er gjort mye forskning på effektene av sosial støtte, og vi vet at mangel på sosial støtte er forbundet med en rekke psykologiske og fysiologiske former for stress og påkjenninger (Nasjonalt folkehelseinstitutt, 2012). Likevel har ikke fellesskap og sosial støtte vært et satsningsområde for barn og unges psykiske helse. Helse- og omsorgsminister Bent Høie (2014) taler for en økning av fokus på fellesskapsbyggende aktiviteter i samfunnet. De sosiale aspektene ved å være en gruppe og opplevelsen av fellesskap er noe av det som gjør miljøterapien unik i sin form. Et flertall av informantene snakker om fellesskap som hovedmålet til miljøterapien. Under dette temaet vil ulike aspekter av mening knyttet til fellesskap presenteres, og det legges vekt på hva fellesskapet betyr for informantene. Følgende sitat er typisk for datamaterialet:

Anders: ”Og da når vi, ikke sant, når vi drar på heh, hundekjøring eller på slalom, selve aktiviteten er jo ikke spesielt godt miljøterapeutisk tiltak fordi at jeg står jo og koser meg aleine. Bak hundesleden, eller (latter) jeg står ned skibakken aleine. (...) Men det er jo noe med det her opplevelsen av å være sammen, til tross for, eller, selv om jeg står aleine, så veit jeg jo at det er flere som er både foran meg og bak meg og det er fellesskap i det. Som, som er meningsfullt da. For meg tenker jeg.”

Anders beskriver aktivitetene som arenaer for å oppleve en følelse av fellesskap, og flere av informantene trekker frem turer og aktiviteter som spesielt fellesskapsbyggende. Imidlertid er det ikke arenaene i seg selv som er fellesskapsbyggende for Anders, snarere er det en viten om at det som oppleves gjennom aktivitetene er noe delt. Her ser vi hvordan en fellesskapsfølelse bygges gjennom at flere mennesker deler samme opplevelse, og at denne opplevelsen må være forankret i tid og sted; det ville ikke vært fellesskapsbyggende på samme måte dersom opplevelsen var den samme, men tidspunktet for opplevelsen var ulikt eller de var på forskjellig sted. Dette gjør miljøterapien til en godt egnet arena for å oppleve fellesskap, ettersom miljøterapiens rammer muliggjør slike felles opplevelser gjennom turer og aktiviteter. I tillegg poengterer Anders at denne opplevelsen er meningsfull for ham som person, og dette forteller om et fellesskap som er delt mellom både ungdommer og voksne. I intervjuet forteller Anders om arbeidsstedets historie, og trekker frem fellesskapet som noe de jobbet frem etter hvert:

Anders: "(...) å ta et oppgjør med vil jo også- når vi forlot noe så måtte vi jo også lete etter noe annet heh. Og da tror jeg vi... det første ... hvor det ble tydelig var jo også se både på organisasjons- hvordan er vi sammen som voksne, men også se på hvordan- hva er det egentlig vi ønsker med de her- (...) samværene med ungdommene. Hva ønsker vi med miljøterapien? Med den miljøterapeutiske gruppa. Da kom det frem mer ord som fellesskap. Eh. Meningsfulle fellesskap, det her å være sammen."

Utsagnet beskriver hvordan fellesskapet blir en grunnstein og et hovedmål i miljøterapien gjennom en felles prosess. Her ser vi hvordan fellesskapet blir et mål gjennom refleksjon og samarbeid blant de voksne, noe som kan ses som et meningsfullt fellesskap i seg selv. Denne prosessen understreker at fellesskapet er en kilde til mening for de voksne, og ikke bare et mål med miljøterapien for ungdommene. Men at fellesskapet oppleves som meningsfullt også for ungdommene er noe vi kan tolke ut ifra følgende sitat:

Nina: "Men det er jo ofte litt med de ungdommene som er her så har de... De har ikke noen tilhørighet noe sted. Eh verken på skole eller fritid. Og eh knapt nok i familie eh... Så de blir veldig ensomme. Eh... Så det tenker jeg er en av de viktigste oppgavene vi har i miljø- eller gjør i miljøterapien jeg. Det at ungdommer skal komme og oppleve et fellesskap og være en del av noe. (...) Og eh... eh... ja. Føle en sånn tilhørighet. Ja. "

På samme måte som den historiske konteksten til arbeidsplassen tilfører mening til fellesskapet gjennom å forlate gamle praksiser som ikke oppleves som meningsfulle, ser vi i dette utsagnet hvordan Nina opplever at ungdommenes historiske kontekst tilfører mening til fellesskapet. Prosessen i å gå fra et fravær av fellesskap til å inkluderes i fellesskapet i miljøterapien skaper mening rundt denne opplevelsen. I Ninas utsagn kan ensomhet ses som kontrasten, eller motpolen, til fellesskapet. Som nevnt i teorikapittelet beskrives fravær av vennerelasjoner og avvisning som en risikofaktor for psykiske og sosiale vansker (Kagan, 1989), og en rekke negative konsekvenser for psykisk helse forbindes med sosial utestengning og mobbing. Den utviklingspsykologiske teorien fokuserer imidlertid i stor grad på intersubjektive møter mellom to mennesker, mens opplevelse av å være en del av et større fellesskap som kilde til mening ikke blir vektlagt i særlig grad. Dette leder til antagelsen om at utviklingspsykologisk teori ikke er tilstrekkelig for å forstå alle mekanismene i miljøterapi som bidrar til terapeutisk endring, noe som gir mening til denne virksomhetens valg om å integrere flere former for teoretiske grunnlag i sin praksis.

Det er ikke bare fellesskap i aktiviteter og opplevelser ladet med positiv affekt som trekkes frem hos informantene, flere av dem snakker også om viktigheten av å oppleve fellesskap i vanskelige følelser. Karin forteller om en situasjon der to voksne står i en fastlåst konflikt med en ungdom når en tredje ansatt kommer inn som nøytral part i situasjonen:

Karin: "(...) og så kommer en tredje ansatt bare fra andre hytta og hører at det er mye bråk og, og kommer ut og går rett opp til ungdommen og sier, oi nå ser jeg dette her ble vanskelig. Hva hva kan vi... hvordan skal vi hjelpe deg ut av dette her? Hva kan, hva kan jeg gjøre som voksen for å hjelpe deg ut av dette. Eh hva er det, eller hva dreier det seg om. Helt nøytral i situasjonen i forhold til hva de voksne hadde sagt og hva ungdommen hadde sagt."

Sitatet over beskriver en teknikk de ansatte i miljøterapien har utviklet, som handler om at det kommer en nøytral voksen inn i situasjoner som oppleves som fastlåste mellom ungdom og voksen, der den nøytrale voksne gir ungdommen en mulighet til å sette ord på sine tanker og følelser. Karin forteller om hvor vanskelig det er å stå i en slik situasjon alene, og beskriver på denne måten viktigheten av å oppleve fellesskap også i vanskelige situasjoner. Gjennom at den nøytrale voksne kommer inn og hjelper ungdommen til å få sagt noe om sine intensjoner i situasjonen opplever ungdommen å bli møtt og kjenne trygghet i en vanskelig følelse, og slik utvider ungdommen sitt repertoar av emosjonsregulering sammen med den voksne. Det å oppleve fellesskap som kontrast til ensomhet i situasjoner der vanskelige

følelser og tanker oppstår fremstår som et nyttig hjelpemiddel når de ansatte står i utfordrende situasjoner. Dette gir mening gjennom det tilknytningsteoretiske perspektivet og utviklingen av indre arbeidsmodeller (Bowlby, 1969): Ungdommen kan ha et repertoar med tidligere opplevelser av å føle seg alene i situasjoner der for eksempel følelser som sinne og tristhet dukker opp. Gjennom å gå inn i situasjonen med en nøytral holdning til det som er blitt sagt og gjort, tilbyr Karin ungdommen støtte til å dele den vanskelige opplevelsen. Ungdommen får hjelp til bearbeiding av det som er vanskelig for h*n, men får i tillegg muligheten til å erfare deling av sitt indre liv som noe trygt gjennom å ha en trygg voksen med seg. På denne måten vil ungdommens nye erfaringer med deling av vanskelige følelser interagere med og bidra til endring av ungdommens indre arbeidsmodeller (jfr. Zachrisson, 2005).

At fellesskapet er noe som blir skapt av alle parter som inngår i det, innebærer også et individuelt ansvar for opprettholdelse av fellesskapet. Silje beskriver hvordan konflikten mellom individets behov og gruppas kollektive behov gjør fellesskapet til noe sårbart:

Silje: ”(trekker pusten) så da er det enten sånn okey, hva skal vi ta hensyn til opp i det her hvordan skal en gå fram for at det her skal bli... okey for fellesskapet og at det skal bli okey for den ungdommen, og at en ikke skal pushe det for langt. Eh for det er jo- det kan jo være i ungdommens interesse og ikke få vilja si, og også da i fellesskapets interesse på lang sikt (...) Men ja det er bare, det (latter) er kjempevanskelig å å få til å ta hensyn... til både det individuelle og liksom fellesskapet. Og også da alle andre individer (latter). Sine behov.”

Sitatet viser hvordan miljøterapien er avhengig av at samtlige individer er med på å opprettholde fellesskapet, og at dette noen ganger kan oppleves som utfordrende fordi det går på bekostning av individets behov og vice versa. Dette er en utfordring som miljøterapeutene ofte står i. Konflikten mellom individet og fellesskapet kan synes å representere utfordringer i utviklingsoppgavene som i følge Erikson (1968) er typiske for ungdomstiden: Utviklingen av identitet medfører gjerne konflikter mellom de ulike rollene man inntar i forskjellige sosiale situasjoner. Å definere seg selv i relasjon til de andre ungdommene i miljøterapien kan i lys av denne teorien komme i konflikt med andre roller ungdommen inntar. På denne måten ses konflikten mellom individet og fellesskapet som en naturlig del av ungdommens utvikling, som også kan sies å ha en viktig terapeutisk funksjon i miljøterapien. Imidlertid kan man også tolke inn en terapeutisk intensjon i individets rolle i opprettholdelsen av fellesskapet, som handler om agens. At fellesskapet er sårbart for hvert individs innspill understreker også betydningen av individets bidrag i fellesskapet. På denne måten er fellesskapet med på å

forsterke den enkelte ungdommenes følelse av å ”være en som kan få noe til å skje” (Stern, 2000). Gjennom at hvert individ har en kritisk rolle i fellesskapet blir også hver person viktig og verdifull for de andre. Som Anders sier:

Anders ”Altså man kan ka-, man har ferdigheter i ulik grad. Men det er et fellesskap som er der og det fellesskapet skapes sammen. Og sånn sett så er alle som er med på en tur er like viktig. (...) Uavhengig av hva man kan eller hva man ikke kan eller hva man vet eller hva man ikke vet. Så er alle sammen like viktig både voksne og ungdommer det tenker jeg er en sånn miljøterapeutisk intensjon her – (...) Det er jo å gi opplevelsen av at, den jeg er, både er ønsket i men også har betydning for, fellesskapet her.”

Hvordan relaterer fellesskap til utviklingspsykologisk teori og kunnskapsbasert praksis? Affektiv deling av vanskelige følelser og opplevelse av agens er terapeutiske konsekvenser av fellesskapet i miljøterapien som også har gjenklang i den utviklingspsykologiske teorien (Stern, 1989; 2000). Som nevnt tidligere er fellesskapet i seg selv, utover intersubjektive møter mellom to mennesker, et tema som ikke får stor gjenklang i den utviklingspsykologiske teorien, og dette gir mening til virksomhetens valg om å integrere ulike former for teoretiske grunnlag i sin praksis. Fellesskap beskrives som selve grunnlaget for miljøterapien i denne virksomheten, og har et bredt kunnskapsgrunnlag innenfor andre teoretiske retninger. For eksempel i den sosialpsykologiske litteraturen snakker flere forskere om at mennesket har et grunnleggende behov for å knytte seg til andre mennesker (Baumeister, Roy og Leary, 1995; Williams, 2007) og for å skape og opprettholde meningsfulle sosiale relasjoner med andre mennesker (Cialdini og Goldstein, 2004). Baumeister og kolleger (1995) beskriver behovet for å høre til som en kraftig og fundamental motivasjon hos mennesket. Behovet dekkes av nær følelsesmessig, intim kontakt med andre mennesker, og denne kontakten må finne sted i stabile, varige rammer av affektiv omsorg for hverandre. I lys av den sosialpsykologiske forskningen støttes fokuset på å skape og opprettholde fellesskap som et viktig og meningsfullt element av miljøterapien. Med andre ord er det her den utviklingspsykologiske rammen ikke anses som tilstrekkelig for å romme fellesskap som meningsfullt element av miljøterapi, og fellesskap som intervensjon har derfor et teoretisk grunnlag innenfor andre teoretiske retninger.

Tema 3: Den relasjonelle miljøterapeuten

I dette delavsnittet vil jeg redegjøre for undersøkelsens tredje hovedfunn. Først vil funnene under temaet presenteres og beskrives, deretter vil det gis en oppsummering av hvordan temaet forholder seg til utviklingspsykologisk kunnskap.

Det er skrevet mye om forholdet mellom terapeut og klient i litteraturen. De relasjonelle aspektene av miljøterapi trekkes frem som noe av det viktigste miljøterapien tilbyr (Lyberg, 2007; Olkowska og Landmark, 2009), og psykoterapiforskning trekker frem en god relasjon mellom terapeut og klient som en sentral kilde til effekt i alle former for psykoterapi (Horvath og Symonds, 1991; Lambert og Ogles, 2004). Samtlige informanter har refleksjoner rundt sin rolle som miljøterapeut. Innenfor dette temaet vil det beskrives hvordan forholdet mellom miljøterapeut og ungdom kan være viktig for ungdommen, og hvilke funksjoner en miljøterapeut kan ha på det relasjonelle planet. Ut ifra det informantene forteller er miljøterapeutrollen på denne arbeidsplassen en åpen rolle som de ansatte i stor grad kan forme slik de selv ønsker. Vegard trekker frem hvordan denne åpenheten skaper muligheter til å møte mange ulike former for behov hos ungdommene:

Vegard: "Det at vi er- jeg opplever at vi har liksom muligheten til å at det hele tiden blir stilt spørsmål eller, eller mm. (sukk) blir gjort refleksjoner... oss i mellom eller sammen med ungdommene og familiene om hva er det, hva er det dere, hva er deres prosjekt da? (latter) hva er det dere har lyst til at vi skal være? Hvem hvem skal jeg være for deg ikke sant?"

Ettersom ungdommene som kommer til miljøterapien er så forskjellige og har opplevd ulike former for omsorgssvikt har de også ulike ønsker og behov for relasjonelt påfyll fra miljøterapeutene. I eksemplet over ser vi hvordan det hele tiden er ungdommen og familien som setter premissene for det terapeutiske innholdet i miljøterapien. I tillegg stiller Vegard spørsmålet "hvem skal jeg være for deg", noe som impliserer at miljøterapeutrollen er en fleksibel rolle som skal utformes i samarbeid med hver ungdom og hver families behov. På denne måten skapes en jevn maktfordeling i forholdet mellom terapeut og klient, noe de ansatte på arbeidsplassen er spesielt opptatt av. Bakgrunnen for følgende sitat er en fastlåst situasjon der Nina og ungdommen klarer å løse opp i denne situasjonen gjennom å skape en samtale rundt hva som var viktig for dem i situasjonen. Nina beskriver her noen av konsekvensene av å ha denne samtalen rundt situasjonen:

Nina: *"Jeg tenker at det tilførte at at det blir et annet enn et voksenprosjekt... eh at det blir et fellesprosjekt med den ungdommen. Ehh og jeg tror vi må ha med ungdommene inn i prosjektene hvis vi skal komme noen vei. Ehm... Eh og så var det i hvert fall en start. Mot et felles prosjekt da"*

Sitatet demonstrerer hvordan samtalen bidrar til en jevn maktfordeling mellom ungdom og voksen, der den voksne kommer til en innsikt om at planene for ungdommens retning har ligget mest hos de voksne. Når ungdommen får ta del i prosjektet og komme med sine synspunkter på situasjonen skapes en jevnere dynamikk der ungdommen får ta del i prosjektet og komme med sine bidrag. Fokuset på allianse er noe miljøterapien deler med de aller fleste former for terapeutisk behandling. Gjennom miljøterapeutene får ungdommene mulighet til å etablere trygge og gode relasjoner med nye voksne og få andre erfaringer med voksne enn de har blitt tilbudt i sin oppvekst. Her er det store individuelle forskjeller blant ungdommene i hva de har med seg av relasjonelle erfaringer. Informantene beskriver ulike former for mangelfull omsorg og ulike former for styrker og ressurser som ungdommene har med seg. Det store fokuset på ungdommens prosjekt er med på å fremheve ungdommens behov og ønsker for sin egen utvikling. Etableringen av trygge relasjoner mellom voksne og ungdommer er med på å fasilitere denne utviklingen. Ved å hele tiden ha ungdommens prosjekt som fokus fungerer miljøterapeutene som en aktiv støtte for ungdommene uavhengig av hva slags terapeutisk "prosjekt" ungdommen jobber med. Flere studier tyder på at å motta støtte fra voksne til egen utvikling hjelper barn til å blir tryggere i utforskning og bedre på selvregulering (Tronick, 1998; Karreman et. al, 2006; Spinrad et. al, 2007). At ungdommene har denne tryggheten med seg gjør at de lettere kan fokusere på å utfordre seg selv i miljøterapien.

I situasjonen beskrevet over bidrar miljøterapeuten ikke bare med å utjevne maktforholdet mellom seg og ungdommen, hun bidrar også til å vise ungdommen hvordan en vanskelig situasjon kan løses opp ved hjelp av en reflekterende samtale. Samtlige informanter forteller om refleksjon som et viktig verktøy i miljøterapeutrollen. Følgende utsagn om refleksjon er typisk for datamaterialet:

Nina: *"Et eksempel på det kan jo være sånn... Det kom en ungdom bort til (kollega) eh og spurte etter etter et eller annet og så var h*n litt sånn usikker på om h*n skulle si ja eller nei eller... Og så eh kommer den bort til meg og så eh kan (kollega) si- legge fram dilemmaet på en måte. Og så si at h*n er usikker også, får vi en sånn diskusjon på hvorfor er det viktig for*

deg eller. Så kan jeg si noe om hvorfor det er viktig for meg å si ja eller hvorfor det er viktig å si nei eller- altså vi får frem forskjellige argumenter og så eh svaret blir på en måte eh... Det blir noe mer enn et ja eller et nei

I: Ja.

N: Tenker jeg. Eh ja. (Pause) jeg tror det er mye læring i det da. Mm.

I: Det blir litt mer refleksjon rundt-

N: Det blir mer eh refleksjon rundt det eh, og verden blir ikke så svart-hvitt, som en kanskje ville vært hvis det var veldig mye struktur og veldig mye regler på hvordan ting... Ja. Det er nei fordi det er et nei, regelboka sier det eller ja.”

Nina trekker frem to sentrale funksjoner hos miljøterapeuten i dette eksemplet. For det første demonstrerer hun hvordan miljøterapeutene kan bruke hverandre og en reflekterende holdning til spørsmålet ungdommen stiller for å skape mening rundt et svar. Med andre ord blir struktur og rammer til noe meningsfullt gjennom et nyansert svar, og svaret på spørsmålet blir noe mer innholdsrikt enn en regel uten rom for refleksjon. Storø (2008) beskriver refleksjon som en viktig del av barnevernarbeidet, og mener at refleksjonsprosesser bidrar til et tettere bånd mellom teori og praksis. Gjennom refleksjon kan miljøterapeuten videre bidra til å skape mening rundt det ønsket ungdommen kommer med, og dermed vise ungdommen at den blir tatt på alvor, i tillegg til å fremme en følelse av verden som et meningsfullt sted. Slik viser miljøterapeuten ungdommen at det den kommer med har verdi. For det andre bidrar denne refleksjonen til en nyansering av verden for ungdommen. Dette står som en kontrast til en regel uten noen meningsfylt kontekst, som snarere kan bidra til et svart-hvitt bilde av verden. Miljøterapeutrollen kan her være til hjelp for ungdommen i å bli et reflekterende vesen med innsikt i at tilværelsen er kompleks og at en sak kan ha mange sider. Innenfor utviklingspsykologien snakker man gjerne om evnen til refleksjon over egne og andres indre liv som mentalisering (Fonagy et al., 2002). Som beskrevet i teorikapittelet er denne evnen forbundet med utviklingen av ens egen identitet (Damasio, 2002).

Flere av informantene beskriver ulike omsorgsbehov hos ungdommene som de legger merke til og søker å dekke. Nedenfor presenteres to sitater som viser ulike former for omsorgsbehov som miljøterapeutene forteller om:

Karin: ”Og så er situasjonen reddet og da... opplever vi jo en eh en liten eh et lite et lite barn i den ungdomskroppen da, som egentlig bare trenger omsorg og... og få lov til å få eh... bli sett og hørt.”

Vegard: *"Og så er det... etter at, etter at jeg begynte å gjøre det mer og mer, å være med hjem etter eh etter turer eller etter kveldene og sånne ting. så... så eh begynner ungdommene å be om det selv. Kan du være med meg opp i kveld? Ja, var det noe spesielt du ville ha meg med f- for av og til så har de jo noen oppgaver sånn- jeg vil at, jeg synes det er vanskelig å snakke med mamma om det her-"*

I det første sitatet beskrives et behov for omsorg, nærhet og trygghet etter å ha vært i en vanskelig situasjon. Miljøterapeuten legger merke til dette behovet og sørger for at ungdommens behov for å bli sett og hørt blir dekket. I det andre sitatet ser vi hvordan behovet til ungdommen er støtte til å mestre en vanskelig situasjon, og miljøterapeuten blir bedt om å være med opp og hjelpe ungdommen med dette. Her ser vi hvordan miljøterapeutrollen både har en emosjonsregulerende funksjon og en støttende funksjon i ungdommens selvutvikling. Flere av informantene vektlegger at de ikke ønsker å ta over funksjonen som omsorgsgiver for ungdommene, og slik fungerer de mer som et tilskudd til familiens ressurser. Det er likevel uunngåelig at det bygges opp relasjoner mellom ungdommene og de ansatte i miljøterapien som får betydning for både ungdommer og voksne. På mange måter fremstår miljøterapeutene, fra et tilknytningspsykologisk perspektiv, som tilknytningpersoner for ungdommene. Informantene beskriver hvordan de støtter ungdommenes initiativ til selvutvikling og utforskning av nye aktiviteter og erfaringer innenfor en ramme av trygge voksne. Et eksempel på dette er Vegards beskrivelse av en situasjon der ungdommen ber om støtte til å ta opp et vanskelig tema med moren sin. Fra et tilknytningspsykologisk perspektiv åpner ungdommen i denne situasjonen opp for å endre sine indre arbeidsmodeller gjennom å vise tillit til miljøterapeutene, og miljøterapeuten blir gitt en mulighet til å representere en trygg, støttende voksenperson. Vegard gir den støtten ungdommen trenger for å utfordre seg selv på noe som er vanskelig for h*n, gjennom å bli med opp og være der når ungdommen snakker med moren sin. Vi kan snakke om dette som "scaffolding", en betegnelse for reisverket som miljøterapeuten setter opp rundt ungdommen for at ungdommen skal kunne nå det h*n strekker seg mot utviklingsmessig (Tronick, 1998).

Informantene beskriver også situasjoner der de inntar rollen som støtte i ungdommenes arbeid med sitt indre liv. Her fremstår miljøterapeutene som en emosjonell støtte og en kilde til ømhet, nærhet og omsorg når dette trengs. Denne formen for støtte ser vi i Karins beskrivelse av fellesskap i vanskelige følelser som beskrevet tidligere, men også i beskrivelsen av et lite barn i en ungdomskropp som trenger omsorg og å bli sett og hørt. Å

motta denne formen for emosjonell støtte forbindes med god psykisk helse. Blant annet fant Solbakken (2012) at klienter med evne til å føle ømhet, nærhet og varme og som evnet å motta og gi denne formen for omsorg, hadde mindre psykiske plager. Kvello (2010) benevner sviktende ivaretagelse av barnets grunnleggende emosjonelle og utviklingsmessige behov som en av mange former for omsorgssvikt. Evnen til å motta og gi omsorg er en viktig sosial kompetanse som miljøterapeutene her tilfører ungdommene gjennom de nære relasjonene mellom ungdommer og miljøterapeuter. Flere av informantene beskriver disse relasjonene som kjernen i det som oppleves som meningsfullt i å jobbe som miljøterapeut. Som Karin sier:

Karin: "Jeg synes eh... jeg synes at det er veldig gøy å være sammen med ungdommer. Det synes jeg. Eh... og det er jo eh ungdommene våre er jo også vanlige ungdommer selv om de har noen utfordringer. Eh vanlige, hvis en kan eh hvis det er noe som heter det. Også ehm... så jeg synes at det er gøy å være sammen med dem. Eh... du får liksom det ungdomsperspektivet inn i mye du får, føler eh jeg føler meg ikke så gammel selv."

Karin trekker frem det gøyale i å være sammen med ungdommer og sier noe om hva ungdommene gir henne i relasjonen. Hun bruker benevningen "ungdommene våre", som er med på å forsterke antagelsen om et gjensidig nært forhold mellom ungdommer og voksne. Typisk for datamaterialet er en beskrivelse av miljøterapeutrollen som en blanding av det personlige og det profesjonelle, noe Anders beskriver godt i følgende avsnitt:

Anders: "Uavhengig av hva man kan eller hva man ikke kan eller hva man vet eller hva man ikke vet. Så er alle sammen like viktig både voksne og ungdommer det tenker jeg er en sånn miljøterapeutisk intensjon her – (...) Det er jo å gi opplevelsen av at, den jeg er, både er ønsket i men også har betydning for, fellesskapet her. Og sånn sett så tenker jeg det er jo akkurat det jeg kunne jo sagt akkurat det samme ... om meg selv, det er jo noe av det som gir meg òg mening. Det er jo opplevelsen av det å være i et fellesskap hvor jeg kjenner meg ønsket (latter). Og hvor jeg selv opplever at den jeg er, er velkommen, og folk har lyst til å være sammen med meg, både ungdommer og kolleger."

Anders viser her hvordan det balanserte maktforholdet mellom ungdommer og voksne bidrar til å gjøre miljøterapeutrollen kompleks: De ansatte har teoretiske begrunnelser for valgene om å balansere dette maktforholdet, og dette gjør rollen deres faglig profesjonell.

Samtidig skaper denne begrunnelsen i praksis en relasjonen til ungdommene og en opplevelse av fellesskapet som noe viktig og meningsfullt på et personlig plan, også for de voksne. Hva slags terapeutiske konsekvenser dette har for ungdommene, er vanskelig å si. I sin masteroppgave om betydningsfulle erfaringer fra en barnevernsinstitusjon påpeker Lunde (2014) at de viktigste erfaringene omhandler relasjoner til ansatte og andre ungdommer på institusjonen. Det er særlig de ansattes emosjonelle tilgjengelighet, utholdenhet og fellesskap på institusjonen som vektlegges. I en annen masteroppgave om betydningen av personlige erfaringer i jobb omtales bruk av personlige erfaringer som essensielt for å bygge gode relasjoner i miljøterapi med ungdommer (Simonsen, 2012). Disse studiene er med på å styrke antagelsen om at relasjoner i miljøterapi med ungdom er av større terapeutisk betydning enn i andre terapiretninger, og at tilknytningsrelasjoner mellom ungdom og voksne spiller en sentral rolle som terapeutisk element i miljøterapien.

Blandingen av det personlige og det profesjonelle oppleves som en kilde til mening i jobben for miljøterapeutene, men kan også være en kilde til utfordringer. Silje peker på en utfordring med denne sammenblandingen:

Silje: "Men jeg synes det er... det er veldig utfordrende. Sånn, jeg liker på en måte selv om jeg synes det er slitsomt så synes jeg det er kjekt å ha en jobb der jeg føler at jeg kan utvikle meg. Eh og at jeg kan bruke meg selv på en måte. Jeg k- ehm... jeg trenger ikke å må ta på meg en sånn profesjonell maske når jeg går på jobb, jeg kan bruke meg selv som person. eh men så må jeg jo jobbe med meg selv hele tida heh. Eh så av og til så er motivasjonen på topp og av og til så er den ikke det. Det- av og til så synes jeg det er drittslitsomt å skulle hele tida... eh bruke seg selv og jobbe med seg selv og... hvorfor- hva er det med meg og min bakgrunn som har gjort- gjorde at jeg reagerte sånn eller (latter). Å hele tida skulle på en måte ta med seg selv inn i den der betraktningen."

Silje gir en god beskrivelse av dualiteten i rollen som miljøterapeut, og utfordringene denne dualiteten medfører. Hun sier noe om hvordan det å være seg selv i jobben kan oppleves som en lettelse. Samtidig beskrives det å bruke seg selv og sin bakgrunn som verktøy i miljøterapien som en krevende prosess for miljøterapeuten, selv om det gir nyttig informasjon i det terapeutiske arbeidet med ungdommene. I forbindelse med blandingen av det personlige og det profesjonelle trekker flere av informantene frem refleksjon og veiledning som sentrale verktøy for å møte denne utfordringen. Vegard setter ord på hvordan veiledning og refleksjon mellom kolleger kan være nyttig for ham i følgende avsnitt:

Vegard: "Ehm... er det endringer på ordentlig her eller er det vi som vil at det skal skje (latter) ikke sant? Det er jo mye følelser i, i jobben òg ikke sant. Eh og da synes jeg det har vært hjelpsomt for å kunne stå i ehm de faglige... hva skal jeg si, begrunnelsene for... at joda vi- det er en mening med det vi gjør ikke sant. Vi gjør det fordi det og det, vi ser noe i endring. Og og det her skal ta tid. (latter) det er meningen (latter) ikke sant altså. Ehm... Å kunne få støtte på det eller kunne få hjelp til å se nye løsninger, kunne få... (sukk) hjelp til å tåle å stå i det."

Refleksjonsprosesser, veiledning og støtte brukes her for å skape bevissthet rundt hvilke prosesser som foregår i ungdommene, i de voksne og i de mellommenneskelige forbindelsene mellom ungdommer og voksne. Refleksjon er et verktøy som går igjen hos informantene når de snakker om sine relasjoner til ungdommene, noe som leder til tanken om at denne refleksjonsprosessen også har terapeutiske ringvirkninger for ungdommene. Ifølge Fonagy og Bateman (2004) må terapeuten innta en mentaliserende holdning for å kunne bidra til utviklingen av mentaliseringsevnen hos barnet. Når terapeuten inntar en mentaliserende holdning til barnet øker med andre ord mentaliseringsevnen hos barnet (Fonagy og Bateman, 2004). Gjennom veiledning og tid til refleksjon kan man fra et utviklingspsykologisk perspektiv tolke det som at miljøterapeutene hjelper hverandre til å bevisstgjøre seg ungdommenes mentale tilstander, og reflektere rundt hva ungdommenes ulike uttrykk representerer av indre tilstander. Dette vil fremme en mentaliserende holdning hos miljøterapeutene, som ifølge Fonagy og Bateman (2004) kan gi ringvirkninger i form av økt mentaliseringsevne hos ungdommene. Refleksjonen har altså effekter i form av en bevisstgjøring og en vurdering av det terapeutiske arbeidet de ansatte gjør i miljøterapien. Dette kan ses som en kvalitetssikring av arbeidet som blir gjort, noe ungdommene drar nytte av. I tillegg kan refleksjonsprosessen bidra til å øke mentaliseringsevnen hos ungdommene.

Den relasjonelle miljøterapeuten i lys av utviklingspsykologisk teori – en oppsummering. Oppsummert anses de relasjonelle funksjonene til miljøterapeuten som noe av det viktigste miljøterapien tilbyr, både fra et miljøterapeutisk og utviklingspsykologisk perspektiv. Fra et utviklingspsykologisk perspektiv kan relasjonene mellom miljøterapeutene og ungdommene sees som tilknytningsrelasjoner som bidrar til endringer i ungdommenes indre arbeidsmodeller og en økt tillit til voksenverdenen. I sitatene som trekkes frem forbindes dessuten meningsfullhet i relasjoner mellom miljøterapeuter og ungdommer med

støtte til ungdommenes selvutvikling og selvregulering, økt evne til mentalisering samt påfyll av nærhet og omsorg for ungdommer som trenger å få dekket dette behovet.

Tema 4: Grensene for miljøterapi

I dette delavsnittet vil jeg redegjøre for undersøkelsens siste hovedfunn. Redegjørelsen vil ha samme form som de foregående temaene.

Et av elementene som gjør miljøterapien til noe unikt er den utvidede formen der terapi går over i det hverdagslige og virkelighetsnære for ungdommen. Denne formen skiller miljøterapi fra mange andre terapiformer, som for eksempel individualterapi. Samtlige informanter tar for seg dette temaet og belyser det på ulike måter, noe vi vil se nærmere på her. Noe som er typisk for datamaterialet er å snakke om en meningsfullhet knyttet til å kunne utforme rollen som miljøterapeut ut ifra behovet til hver ungdom og familie. Som Vegard sier:

Vegard: "Når du spør spørsmålet med en gang, eh så er det det som mm (pause) den muligheten til å.. legge opp- altså den tank- grunnleggende tankegangen som hele tiden gjennomsyrrer (arbeidsplass) på ordentlig (latter) om at om at vi kan legge det opp til hver enkelt ungdom sitt behov, at vi skal prøve å finne ut av hva er det den familien her vil, selv. Eh... ikke bare hva vi tenker behovet er (latter), eller hva vi synes at de trenger eller."

I dette utsagnet ligger det en holdning om at ungdommen og familien skal legge premissene for behandlingen, og at det hele tiden er ungdommens behov som skal være i fokus. Informantene forteller videre om å ta tak i og løfte frem ressursene som finnes hos ungdommen og familien. Fokuset på ungdommens og familiens prosjekt står som en kontrast til en mer kvantitativ terapeutisk tilnærming som har fått stor plass i Norges barnevern de siste årene. Multisystemisk terapi (MST) er et hjemmebaserte hjelpetiltak som i 2001 var etablert i 17 av Norges 19 fylker (Ogden og Halliday-Boykins, 2004). MST beskrives som et tiltak som skal bety det samme i alle familier uavhengig av kontekst (Henggeler og Schoenwald, 1998), og på denne måte sikre at metoden beholder sin evidensbaserte form på tvers av terapeuter. I lys av en mer kvantitativ tilnærming til hjemmebaserte tiltak fremstår miljøterapien i denne studien som en egen retning med verdier og mål som står i tydelig kontrast til en slik kvantitativ retning: I stedet for å gi familiene et forhåndsbestemt terapiforløp demonstrerer informantene her hvordan miljøterapien kan ta utgangspunkt i og formes ut ifra ungdommens og familiens ønsker og behov. Denne holdningen er noe de

ansatte ser ut til å ha til felles, og noe som ligger i arbeidsplassens overordnede mål. Ordene Vegard bruker her ("gjennomsyrer", "på ordentlig") vitner om en opplevelse av denne muligheten som unik for arbeidsplassen, noe som leder til tanken om at denne åpenheten i metode snarere er betegnende for arbeidsplassen Vegard jobber på enn som typisk for miljøterapi generelt. Utvidelsen av grensene for miljøterapien skaper her muligheter for å tilbyr et bredt spekter av intervensjoner til familiene og dermed i større grad skreddersy behandlingen etter ungdommens og familiens behov.

Å definere arbeidet sitt i relasjon til miljøterapi-begrepet er et tema alle informantene tar for seg og reflekterer over. Noen tar avstand fra miljøterapi-begrepet, mens andre definerer seg som en del av det. Dette kan si noe om den individuelle friheten til utforming av arbeidet som miljøterapeutene har. Det kan imidlertid også fortelle om et definisjonsproblem ved miljøterapi-begrepet, og at assosiasjoner til ulike teoretiske retninger leder til hvorvidt informantene definerer seg som en del av, eller som en kontrast til, miljøterapi-begrepet. De to følgende sitatene demonstrerer ulike måter å forholde seg til miljøterapi-begrepet på:

Anders: "Så det var tilfeldig at jeg havnet i... det som handler om miljøterapi. Men så tenkmen som jeg sa så tenkte jeg at det var jo egentlig ikke miljøterapi det vi holdt på med på (arbeidsplass) heller når jeg startet opp.

I: Nei nettopp

E: Nei.

I: Som du sa

E: vi jo vi hadde miljøterapi-boka til Jan Erik Larsen og var opptatt av strukturer og sånt der men det var fortsatt et helt sånt virvar, sosialisering og... fritidsklubb aktiviteter kaos belønn- altså alt det her-

I: Ja

E: så først når jeg har tatt- tok avstand fra miljøterapien at miljøterapien ga mening"

Nina: "Nei men jeg tenker at eh... eh... en ting som gjør miljøterapi så spennende er jo at det er så... det er så lite statisk, altså det er bevegelse hele tiden tenker jeg og også på... hvordan vi tenker her på (arbeidsplass) og eh (pause) og systemet for øvrig òg tenker jeg. Altså, det er annerledes å jobbe på (arbeidsplass) i dag enn det var for ti år siden. Eh vi tenker annerledes om miljøterapi i dag enn vi gjorde for ti år siden så det er hele tiden en bevegelse.

I: Mm

N: Eh... som gjør at det er alltid masse nytt å lære. Eh og eh... Ja. Det gjør det jo spennende da synes jeg. Ja. Det vi driver med i dag kan godt hende vi river oss i håret over om ti år (latter)''

I Anders' utsagn fremgår en distanse til miljøterapi-begrepet, og Anders' opplevelse er at det de holder på med på arbeidsplassen er noe annet enn miljøterapi. Det kan ved første øyekast ses som en kontrast til Ninas måte å forholde seg til miljøterapi-begrepet på, ettersom hun definerer seg og sin arbeidsplass som innenfor begrepet. Mens Anders setter et veiskille mellom fortid og nåtid, ser Nina i større grad miljøterapien som en prosess i kontinuerlig endring. Imidlertid er det også en likhet i det konseptuelle innholdet i disse utsagnene, som handler om at metoden deres har forandret seg og er annerledes nå enn før. Dette bringer oss tilbake til et overordnet mål som alle informantene har til felles, og som i større grad representerer den nåtidige miljøterapien slik både Anders og Nina forstår den: Hovedfokuset ligger hele tiden på ungdommens behov. Å strekke seg langt for å møte ungdommens behov er noe informantene hele tiden jobber med, og dette målet kan på mange måter ses som en ramme for miljøterapien. I følgende sitat ser vi hvordan Anders forholder seg til denne rammen:

Anders: "jeg pleier av og til og si at vi må være med på det som er ungdommens prosjekt-

I: Ja-

A: se ungdommens prosjekt eller, vi må forstå ungdommens prosjekt. Ehh... så kan det være at vi mener litt forskjellig om akkurat det men i hvert fall som en sånn overskrift syns jeg det er fint. For det handler om at vi aldri må bli så opptatt av oss selv, som voksen, vi må aldri bli så opptatt av struktur, at vi glemmer... at vi er der og strukturen er der, for å hjelpe ungdommene."

Begrepet "ungdommens prosjekt" dukker opp hos flere av informantene og ser ut til å være en god beskrivelse for målet om å møte ungdommens behov. Anders snakker om å forplikte seg til ungdommens prosjekt fremfor å forplikte seg til struktur, og at dette er noe det er lett å glemme når man står i vanskelige situasjoner i miljøterapien. Dette fokuset innebærer at rammene for miljøterapien ikke nødvendigvis alltid må være avgrensede i tid og rom, men at det i stedet er ungdommens behov som former rammene for miljøterapien. Miljøterapiens form åpner her opp for en utvidet forståelse av miljøterapiens bruksområder. Som nevnt i innledningen er miljøterapiiltaket i denne studien del av et større

behandlingsforløp der familie, nettverk og systemer er en del av behandlingen. Miljøterapiens utstrekning i tid og rom gir muligheter for økt effekt av andre terapeutisk intervensjoner som ungdommene mottar. Her ser vi hvordan miljøterapi kan brukes som en utvidelse av det terapeutiske arbeidet når den settes i sammenheng med andre behandlingsmetoder. I og med miljøterapeutenes grad av frihet i utforming av sin egen rolle ser vi hvordan de har tatt noe ulike retninger innenfor denne rammen av frihet, og utformet rollene sine på ulike måter ut ifra hva de tenker er best for ungdommen. I de to følgende sitatene ser vi eksempler på situasjoner der informantene beskriver valg de har tatt i miljøterapien på bakgrunn av denne friheten og med ungdommens prosjekt som mål:

*Nina: ”S- så da ble vi enige om at h*n skulle være med og gå til butikken også skulle vi snakke på vei til butikken. Eh... og da eh fikk vi snakket litt om det fellesskapsprosjektet eh som jeg eh som vi har snakket om vi voksne som h*n ikke har vært en del av. Og responsen var egentlig ganske positiv altså h*n tenkte at det var en veldig god tanke, men eh sier òg at, det er jo ikke alltid jeg får det til. Og så må vi snakke om hvordan skal vi hjelpe deg i de situasjonene hvor ikke vi får til. Da er det på en måte bevegelse-*

I: Ja

N: -I det som skjer. Eh... Det tenker jeg handler kanskje litt om sånn, kreativitet da eller- for det er fort gjort at en blir fastlåst i situasjonen”

Nina demonstrerer her hvordan en tanke de voksne har om hva som er best for ungdommen ikke nødvendigvis når frem hvis ikke ungdommen er med på prosjektet. Når hun åpner for at ungdommen kan komme med sine innspill og sette ord på hva som er sine utfordringer, åpner dette opp for å tenke annerledes rundt en tidligere fastlåst situasjon. Nina beskriver dette som en form for kreativitet i jobben, og i dette eksempelet blir friheten Nina har til å velge å snu på situasjonen en forutsetning for å kunne tenke kreativt rundt samtalen med ungdommen. Vegard har tenkt annerledes rundt denne friheten, som vi ser i følgende sitat:

Vegard: ”Det har vært veldig viktig for meg, s- i miljøterapien. Og sånn mm for eksempel så mm ... begynte jeg mer og mer og så være med hjem etter miljøterapikveldene-

I: Mm

V: Når de har vært... på kveld hos oss og så, og så bli med hjem etterpå og fortelle litt om... hvordan dagen har vært eller på en måte... Ehh... Fortelle om om opplevelsen vår som litt

sånn og så dele det vi jobber med i miljøterapien på (arbeidsplass) med foreldrene og overføre det til hjemmet og ikke sant, ikke bare... ”

I sitatet over ser vi at Vegard har valgt å bruke den faglige friheten til å utvide miljøterapien i tid og rom gjennom å bli med hjem etter miljøterapikveldene. Vegard snakker om denne overføringen fra miljøterapien til hjemmet som viktig, og er opptatt av å konkretisere terapien ved å spre den til ungdommens arenaer. I intervjuet forteller Vegard at mange av familiene sliter med å overføre lærdommen fra et terapirom til situasjoner i hverdagslivet. Vegard påpeker at dette er vanskelig for de fleste, men kanskje ekstra vanskelig for familiene som har det aller tøffest, og i tillegg til utfordringer med ungdommen opplever store vansker i eget liv. Det finnes lite forskning på hvem som best nyttiggjør seg av samtaleterapi. På bakgrunn av egne erfaringer er Vegard opptatt av å gjøre terapien konkret og tilgjengelig for ungdommene og familiene deres. I praksis innebærer denne konkretiseringen for Vegard å fortelle historier til foreldrene om det ungdommen har gjort i miljøterapien:

*Vegard: ”H*n h*n er omsorgsfull h*n er inkluderende h*n er, varm h*n er fantastisk. Herlighet så stolt du må være! (Latter) Så imponert ikke sant. Og få lov å være med på det der før, de mestringene der*

I: Ja

V: De småbitene som ungdommene her gjør som er... ganske fantastisk. Og få lov til å dele det sammen med foreldrene, og så eh sammen med foreldrene... Få lov til å bygge videre på at de... også er den her flotte mestrende ungdommen.”

Vegard demonstrerer i utsagnet over hvordan ros og positive fortellinger om ungdommen fra miljøterapien kan være med på å hjelpe omsorgsgiverne til å se nye sider av ungdommen og på denne måten få være med på den prosessen som ungdommen har i miljøterapien. Vegard forteller videre hvordan disse fortellingene sprer seg i nettverket til ungdommen, og at han kan høre andre i ungdommens nettverk gjenfortelle historiene på et seinere tidspunkt. Slik utvides miljøterapien og effektene av de terapeutiske elementene i miljøterapien blir større gjennom denne spredningen. I dette eksemplet viser Vegard hvordan miljøterapien kan brukes som en bro mellom terapeutiske intervensjoner og anvendelsen av disse i praksis. Dette kan tenkes å være spesielt viktig i arbeid med familier som opplever denne overføringen fra terapirommet til hverdagslivet som vanskelig. Generelt er

informantene opptatt av å gjøre de terapeutiske elementene mer virkningsfulle gjennom tverrfaglighet, samtidig arbeid med hele familien og gjennom at miljøterapien bare er et av flere elementer i en helhetlig behandling. Som Silje sier:

Silje: "At jeg kan finne ut fra en ungdom at oi det her er du opptatt av og det trenger egentlig foreldrene dine å vite og kanskje snakke om. Så kan jeg snakke med de andre sammen om det og liksom gjøre det her til et viktig tema. Også kan- så blir det fulgt opp i stedet for at det bare blir en ting jeg har snakket med en ungdom om også stopper det der. Altså, eller en kan ta det til skolen sånn at ting blir gjort. Eh som er vikt- det er liksom... ja. Kan bli så skreddersydd og det... ja."

Hvordan forstå grensene for miljøterapi fra et utviklingspsykologisk perspektiv? Den utviklingspsykologiske teoriens grunnholdning er at hovedfokuset ligger på barnets beste. I lov om barneverntjenester § 4-1 presiseres vekten på å finne tiltak som er til det beste for barnet. I sitatet over ser vi igjen hvordan effektene av miljøterapien blir forstørret gjennom at det ungdommene formidler blir tatt opp og fulgt opp på mange arenaer. Når grensene for miljøterapi utvides er det imidlertid vanskelig å skille mellom hva som er miljøterapi og hva som er annet sosialt arbeid. Dette kan se ut til å gjenspeile fokuset som hele tiden holdes fast ved, nemlig at det er ungdommens behov som er i fokus, ikke terapeutiske definisjoner, avgrensninger og arenaer. De utvidede grensene for miljøterapien er med andre ord en konsekvens, eller en operasjonalisering, av fokuset på ungdommens behov i praksis. Grunnholdningen "ungdommens prosjekt" i miljøterapien er altså å forstå som en anvendelse av prinsippet om barnets beste i praksis.

Hvordan forstå miljøterapitiltaket i lys av begrepet evidensbasert praksis?

Utgangspunktet for denne studien har vært følgende problemstilling og underproblemstilling:

Hvilke elementer av miljøterapien i dette tiltaket opplever miljøterapeutene som meningsfulle?

Hvordan passer virksomhetens utviklingspsykologiske teorigrunnlag overens med de ansattes opplevelser av hva som gjør miljøterapi til et meningsfullt tiltak?

I dette avsnittet vil funnene fra studien oppsummeres og diskuteres i lys av de to problemstillingene som har vært ledende for studien. Videre vil det drøftes hvorvidt begrepet evidensbasert praksis er en passende beskrivelse av tiltaket i denne studien.

Oppsummering av resultater funnet i studien. For å oppsummere resultatene fra studien var det fire sentrale temaer som ble trukket frem av informantene som meningsfulle elementer av miljøterapi: 1) *Ikke-språklige elementer*, 2) *felleskap*, 3) *den relasjonelle miljøterapeuten* og 4) *grensene for miljøterapi*. Ved å studere de ansattes opplevelser av sitt eget arbeid ble altså disse fire temaene funnet å være beskrivende for hva som gjør miljøterapi til en meningsfull terapeutisk intervensjon for ungdommer som benytter seg av et hjemmebasert hjelpetiltak. Videre har dette kapittelet vist hvordan disse temaene relaterer til virksomhetens utviklingspsykologiske teorigrunnlag. Oppsummert knyttes *ikke-språklige elementer* av miljøterapi opp mot vitalitetsaffekter, nå-øyeblikk og møte-øyeblikk, som alle er sentrale deler av intersubjektiv deling. Intersubjektivitet regnes i utviklingspsykologien som grunnlaget for opplevelsen av å dele en underliggende følelse med et annet menneske (Stern, 1989), og de ikke-språklige elementene har slik et teoretisk grunnlag i intersubjektivitet. Også aspekter av temaet *felleskap* kan ses i sammenheng med intersubjektivitet, spesielt når det er snakk om affektiv deling og følelse av agens. Imidlertid er det hovedsakelig intersubjektive møter mellom to mennesker som beskrives i utviklingspsykologisk teori, og slik blir fellesskap et tema som har et tydeligere teoretisk rammeverk i andre retninger, som for eksempel behovsteori innen sosialpsykologisk teori. Temaet *den relasjonelle miljøterapeuten* henger tydelig sammen med utviklingspsykologisk teori på flere måter. Visse aspekter av *den relasjonelle miljøterapeuten* kan forstås som etablering av tilknytningsrelasjoner mellom ungdommene og miljøterapeutene. Særlig er det behov for omsorg og nærhet som blir dekket gjennom tilknytningsrelasjonene. Andre aspekter av *den relasjonelle miljøterapeuten* kan ses i sammenheng med at ungdommene blir gitt støtte og muligheter til selvutvikling, selvregulering og mentalisering, evner som i utviklingspsykologisk forskning forstås som viktige grunnlag for god psykisk helse. Til slutt er temaet *grensene for miljøterapi* forenelig med utviklingspsykologisk teori på et mer overordnet plan, da fellesnevneren for dette temaet og utviklingspsykologi er fokuset på barnets behov og barnets beste.

Er evidensbasert praksis en passende beskrivelse av tiltaket i denne studien? Som beskrevet i teorikapittelet råder det stor uenighet om hva som skal omtales som evidensbasert praksis. Evidensbasert praksis defineres av noen utelukkende som behandlingsmetoder som baseres på randomiserte kontrollgruppestudier, og av andre til å inkludere ulike aspekter av arbeidet i praksis. I denne studien har vi sett at sosialt arbeid krever en definisjon av evidensbasert praksis som i tillegg til et godt forskningsgrunnlag tar i betraktning tiltakets kontekst og brukermedvirkning. En modell for evidensbasert sosialt arbeid som tar disse faktorene i betraktning er modellen til Nordtvedt og medarbeidere (2007), beskrevet i

teorikapittelet. I følgende avsnitt vil tiltaket undersøkt i denne studien vurderes opp mot modellen til Nordtvedt og det vil drøftes hvorvidt tiltaket bør anses som en evidensbasert praksis av sosialt arbeid.

Dersom vi velger å forholde oss til modellen til Nordtvedt og medarbeidere (2007) for evidensbasert sosialt arbeid, innebærer en evidensbasert praksis en kombinasjon av kunnskap hentet fra forskning, erfaring og brukeren, omsluttet av konteksten rundt tiltaket. Dette innebærer at praksisen må basere seg på en kombinasjon av politiske beslutninger, tilgjengelig forskning på området, klientens ønsker og behov samt terapeutens bruk av skjønn i overføringen av den utvalgte forskningen til praksis (Rød, 2014). Resultat- og diskusjonskapittelet i denne studien har belyst forholdet mellom hva informantene opplever som meningsfulle elementer i miljøterapien og et av de mest sentrale kunnskapsgrunnlagene virksomheten baserer seg på, nemlig utviklingspsykologisk teori. Analysen viser klare paralleller mellom utviklingspsykologisk teori og miljøterapeutenes praksis. Med andre ord er det tydelig at tiltaket baserer seg på et kunnskapsgrunnlag som blant annet omfatter utviklingspsykologisk teori, og at intervensjonene som utøves i miljøterapien er grunnet i utviklingspsykologisk forskning. Imidlertid består miljøterapeutisk behandling av en rekke ulike beslutninger til ethvert tidspunkt, og det kan umulig la seg gjøre å gjennomgå hele den kunnskapsbaserte beslutningsprosessen som Nordtvedt skisserer i enhver avgjørelse som blir tatt. Dette faktum peker på nødvendigheten av terapeutens bruk av skjønn i sin praksisutøvelse.

Sentrale deler av beslutningsprosessen i Nordtvedt-modellen (2007) er refleksjon, spørsmålsformulering og evaluering av egen praksis. Informantene ved tiltaket i denne studien oppgir refleksjon i veiledning og mellom kollegaer som en viktig og nødvendig del av arbeidet. Gjennom diskusjon om de ansattes opplevelser og forståelser av ulike hendelser i miljøterapien blir praksisen evaluert og stilt spørsmål ved, og slik pågår en kontinuerlig bevisstgjøring av bakgrunnen for beslutningene som tas i miljøarbeidet. Refleksjon som verktøy ser også ut til å øke koblingen mellom teori og praksis ved tiltaket gjennom denne bevisstgjøringsprosessen. En annen sentral del av beslutningsprosessen i modellen til Nordtvedt og medarbeidere er litteratursøk, noe som ikke har vært et fokusområde i denne studien. Denne studien mangler dermed informasjon knyttet til visse deler av tiltakets beslutningsprosess for å kunne gi en helhetlig og grundig vurdering av tiltakets beslutningsprosess opp mot denne modellen.

Det sterke fokuset på ungdommens prosjekt synes å representere miljøterapiens anvendelse av det lovbestemte prinsippet om barnets beste. Dette sees som et eksempel på

hvordan konteksten til dette tiltaket påvirker anvendelsen av kunnskapsbasert praksis. Imidlertid representerer fokuset på ungdommens prosjekt også en inkludering av brukermedvirkning i den miljøterapeutiske praksisen. Samtlige informanter vektlegger brukermedvirkning i behandlingen, blant annet gjennom valg av fokus for behandlingen som beskrevet under temaet *den relasjonelle miljøterapeuten*.

Oppsummert viser denne studien at miljøterapien i et barnevernstiltak på mange måter kan defineres som en evidensbasert praksis ved bruk av Nordtvedt og medarbeideres modell (2007) for sosialt arbeid. Imidlertid gir denne studien begrenset informasjon om enkelte aspekter ved beslutningsprosessen i tiltaket, og informasjon om tiltakets prosess for litteratursøk i sin praksis må hentes inn for å gi en helhetlig konklusjon i lys av denne modellen.

Kvalitetsvurdering og metodiske betraktninger

I følgende avsnitt vil de metodiske betraktninger gjort gjennom hele forskningsprosessen drøftes. Hovedsakelig vil dette dreie seg om forskerens rolle og hvordan forskerens forforståelser kan ha påvirket studien, samt en vurdering av studien validitet. Avslutningsvis vil praktiske og teoretiske implikasjoner av studien diskuteres.

Forskerens forforståelser og konsekvenser for studien. En viktig del av analyseprosessen i IPA er å gjøre seg bevisst sine forforståelser (Smith, Flowers og Larkin, 2009). Gjennom å være tidligere ansatt ved arbeidsplassen der informantene ble intervjuet, har forskeren opparbeidet seg et bilde av miljøterapien og arbeidsplassen og noen antagelser knyttet til studiens problemstilling. En risiko ved forskerens posisjonen er at intervjuguiden kan ha vært preget av forskerens ståsted knyttet til temaet som ble utforsket. For å forhindre dette ble intervjuene i stor grad løsrevet fra intervjuguiden, slik at informantene kunne snakke fritt om temaet slik de selv ønsket. En annen utfordring ved forskerens posisjon var bekjentskapet med noen av de ansatte på arbeidsplassen, noen som kunne tenkes å påvirke hva som ble sagt i intervjuene. En kvalitetssikring av dette ble gjort ved at utvalget besto av både ansatte som hadde et bekjentskap med forskeren, og ansatte som forskeren ikke kjente fra før. En konsekvens av at forskeren tidligere hadde jobbet ved arbeidsplassen var at forskeren kan sies å ha hatt status som en ”insider”, altså at studien gjøres med en populasjon som forskeren også er en del av (Kanuha, 2000). I denne studien kan forskerens rolle *både* ha ledet til at informantene følte seg tryggere i intervjusituasjonen og dermed ga rikere

beskrivelser av opplevelsene sine, og resulterte i begrensede beskrivelser på grunn av tanker om forskerens forforståelser. Dwyer og Buckle (2009) argumenterer for at det finnes styrker og svakheter både ved rollen som insider og outsider i et forskningsprosjekt, og at det snarere er forskerens evne til refleksjon rundt sin rolle som avgjør hvorvidt posisjonen blir en fordel eller en ulempe i studien. Videre debatterer de hvorvidt det i det hele tatt er mulig å snakke om et dikotomt forhold mellom disse to posisjonene, og åpner for å innta begge posisjonene (Dwyer og Buckle, 2009). I lys av Dwyer og Buckles nyansering av begrepene vil forskeren i denne studien også ha inntatt en status som outsider ettersom forskeren ikke var ansatt mens studien ble gjennomført. Fra forskerens siste arbeidsdag til intervjuene ble gjennomført var det gått mer enn et halvt år, og deler av både arbeidsgruppa og ungdomsgruppa i miljøterapien var blitt skiftet ut. Denne utskiftningen innebar at forskeren ikke hadde kjennskap til hendelser som var skjedd det siste halvåret. Dette kan ha ledet til mer reserverte beskrivelser fra informantene, samtidig som at det også kan ha resultert i beskrivelser som er mindre preget av forskerens forforståelser. Med det formål å legge merke til egne forforståelser, ble det skrevet memoer i forkant av transkriberingen av hvert intervju og reflektert rundt disse. I tråd med analyseprosessen i IPA ble det også skrevet memoer underveis i alle deler av analysen (Smith, Flowers og Larkin, 2009). Det er ikke til å unngå at forskerens forforståelser preger studien, gjennom at forskerens interesse for feltet miljøterapi og bakgrunnen i psykologistudier legger grunnlaget for valg av problemstilling. Konsekvenser av forskerens interesse for og kjennskap til feltet kan for eksempel dreie seg om en vinkling av temaene i en retning som samsvarer med forskerens forforståelser, samtidig som denne kunnskapen var utgangspunktet for at studien ble gjennomført.

Vurdering av studiens validitet. Innen kvalitativ forskning finnes det mange måter å studere validitet på, og disse skiller seg tradisjonelt fra validitetsmål innen kvantitativ forskning (Howitt, 2010). I dette avsnittet vil relevante validitetsmål for denne studien presenteres og bidra til å belyse aspekter av denne studiens validitet. Validitet i kvalitativ forskning forstås gjerne som i hvilken grad analysen som er blitt gjort passer til datamaterialet. Denne studiens mål har vært å undersøke meningsfulle elementer av miljøterapi som et hjelpetiltak i hjemmet og forstå disse i lys av virksomhetens nedfelte kunnskapsgrunnlag i utviklingspsykologisk forskning. Meningsfulle elementer av miljøterapi ble utforsket gjennom opplevelsene til miljøterapeuter, og videre ble disse opplevelsene analysert ved bruk av IPA. IPA regnes som en velegnet metode for å undersøke menneskers opplevelser og forståelse av et fenomen (Smith, Flowers og Larkin, 2009) Det kan diskuteres

hvorvidt det ville være mer hensiktsmessig å undersøke opplevelsene til brukerne av miljøterapien, altså ungdommene. Beslutningen om å velge miljøterapeuter som informanter ble gjort på bakgrunn av funnene fra tidligere studier som viser at intervju med ungdommer er utfordrende og kan resultere i et sparsommelig datamateriale (Guldbrandsen, 1998; Helgeland, 2007). Dette valget styrket validiteten til studien gjennom at det la grunnlaget for et rikere datamateriale og en fyldigere analyse (Taylor, 2001). En annen måte å vurdere validitet på i kvalitativ forskning er å undersøke forholdet mellom transkripsjonen og originalkilden (Howitt, 2010). I denne studien har et av fokusene vært å holde transkripsjonen av datamaterialet så nært originalkilden som mulig, innenfor rammene av en transkribering ord for ord (se metodekapittelet for en nærmere beskrivelse av transkripsjonsprosessen). En begrensning ved studien er at det ikke er blitt brukt flere metoder for innsamling av data, noe som omtales som ”triangulering” (Howitt, 2010). For å kompensere for dette, er metodene for datainnsamling og analyse blitt beskrevet i detalj i metodekapittelet. På denne måten gjøres analyseprosessen mer transparent og tilgjengelig for leseren. Et annet element som styrker studiens validitet er bevisstheten rundt forskerens posisjon, også kalt refleksivitet (Howitt, 2010), som ble beskrevet i forrige avsnitt.

Praktiske og teoretiske implikasjoner av studien. Denne studien finner at temaene ikke-språklige elementer, fellesskap, den relasjonelle miljøterapeuten og grensene for miljøterapi er de meningsbærende elementene av miljøterapi som hjemmebasert hjelpetiltak. Dette utgjør verdifull kunnskap om bruken av miljøterapi som terapeutisk intervensjon for ungdommer tilknyttet barnevernstiltak, og gir indikasjoner på hvordan et hjemmebasert hjelpetiltak kan legges opp for at det skal kunne bli en god og meningsfull intervensjon. Videre gir denne studien et eksempel på hvordan et hjelpetiltak i hjemmet kan studeres ut i fra sitt eget teoretiske grunnlag, og dermed vurderes opp mot det politiske målet om kunnskapsbasert praksis i barnevernet. Studien oppfordrer til undersøkelser av hjelpetiltak i hjemmet som inkluderer informasjon om virksomhetens forutsetninger og kontekst, og om behovene til ungdommene og familiene som bruker tiltaket. Kun gjennom slike helhetlige undersøkelser vil hvert enkelt tiltak kunne vurderes opp mot definisjonen av evidensbasert praksis innenfor sosialt arbeid. Videre forskning bør rettes mot å minske gapet mellom teori og praksis og dermed gjøre det lettere å anvende forskningsfunn og teoretiske modeller i terapeutisk arbeid.

Konklusjon

Denne studien belyser tvetydigheten som finnes i det politiske målet om kunnskapsbasert praksis, og beskriver utfordringene knyttet til anvendelsen av begrepet evidensbasert praksis innenfor sosialt arbeid. Videre vektlegges nødvendigheten av å studere hvert enkelt hjelpetiltak for seg for å kunne sikre det politiske målet om kunnskapsbasert praksis i barnevernet. Denne studien har tatt for seg et slikt hjelpetiltak i hjemmet og demonstrert hvordan en evidensbasert praksis kan se ut innenfor sosialt arbeid.

I undersøkelsen har vi sett at de ikke-språklige elementene, fellesskapet, de relasjonelle aspektene ved miljøterapeutrollen og den utvidede formen som finnes i miljøterapi oppleves som meningsfulle elementer av miljøterapi i denne studien. Videre har denne studien demonstrert hvordan de meningsfulle elementene av miljøterapi relaterer til et av virksomhetens mest sentrale teorigrunnlag, nemlig psykologisk forskning om barn og ungdommers utvikling. Studien fant at aspekter av samtlige temaer var nedfelt i utviklingspsykologisk teori, men at noen av temaene så ut til å være tettere koblet sammen med dette teoretiske grunnlaget enn andre. Spesifikt var det de ikke-språklige elementene og de relasjonelle aspektene ved miljøterapeutrollen som ble sterkest forbundet med elementer av affektforskning og tilknytningsteori. Fellesskap som terapeutisk intervensjon reflekteres bare delvis av utviklingspsykologisk teori, og ser ut til å være begrunnet ut ifra virksomhetens andre teoretiske grunnlag. Grensene for miljøterapi ble forbundet med et sterkt fokus på barnets beste, noe som både er grunnet i lovbestemmelser og i utviklingspsykologisk teori. Bruken av refleksjon over egen praksis som verktøy og et sterkt fokus på brukermedvirkning bidrar til at miljøterapeutiltaket i denne studien fremstår som en evidensbasert praksis av sosialt arbeid i følge modellen til Nordtvedt og medarbeidere (2007), på tross av enkelte mangler i studiens informasjon om tiltakets beslutningsprosess.

Referanser

- Amdam, S., & Vrålstad, S. (2012). *Levekårsundersøkelsen om helse, omsorg og sosial kontakt*. Oslo: Statistisk sentralbyrå.
- Andrews, G., Corry, J., Slade, T., Issakidis, C. og Swanston, H. (2004). Child sexual abuse. I M. Ezzati, A. Lopez, A. Rodgers og C. Murray (red). *Comparative quantification of health risks. Global and regional burden of disease attributable to select major risk factors*. (ss.1851-1940). Geneve: World Health Organization.
- Bagdasaryan, S. (2005). Evaluating family preservation services: Reframing the question of effectiveness. *Children and Youth Services Review*, 27, 615-635.
- Baumeister, R. F., & Leary, M. R. (1995). The need to belong: desire for interpersonal attachments as a fundamental human motivation. *Psychological bulletin*, 117(3), 497.
- Bechgaard, B. (1995). *Miljøterapi*. København: Hans Reitzels Forlag.
- Bordin, E. S. (1979). The generalizability of the psychoanalytic concept of the working alliance. *Psychotherapy: Theory, research & practice*, 16(3), 252.
- Bowers, D., Bauer, R. M. og Heilman, K. M. (1993). The nonverbal affect lexicon: Theoretical perspectives from neuropsychological studies of affect perception. *Neuropsychology*, 7, 433-444
- Bowlby, J. (1958). The nature of the child's tie to his mother. *International Journal of Psycho-Analysis*, 39, 350-373
- Bowlby, J. (1969). *Attachment and loss*: Bd. 1, Attachment. New York: Basic Books
- Bowlby, J. (1988). *A secure base: Parent-child attachment and healthy human development*. New York: Basic Books
- Brandtzæg, I., Smith, L., og Torsteinsson, S. (2011). *Mikroseparator, tilknytning og behandling*. Bergen: Fagbokforlaget
- Bruner, J. (1986). *Actual minds, possible worlds*. Cambridge: Harvard University Press
- Bruner, J. S. (1990). *Acts of meaning* (Vol. 3). Harvard University Press.
- Bråten, S. (2006). *Intersubjective communication and emotion in early ontogeny*. Cambridge University Press.
- Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet. (2016). Hjelpetiltak i hjemmet. Hentet den 14.12.16 fra https://www.bufdir.no/Barnevern/Tiltak_i_barnevernet/Hjelpetiltak_i_hjemmet/
- Charmaz, K. (2006). *Constructing grounded theory: A practical guide through qualitative analysis*. London: Sage Publications Limited
- Christiansen, Ø. (2015). *Hjelpetiltak i barnevernet - en kunnskapsstatus*. Regionalt

- kunnskapscenter for barn og unge. Hentet den 14.12.16 fra https://www.bufdir.no/global/Kunnskapsstatus_Hjelpetiltak_i_barnevernet.pdf
- Christiansen, Ø., & Moldestad, B. (2008). *Evaluering av hjemmebaserte tiltak i barnevernet: med Årstad familiesenter som case*. Bergen: Barnevernets utviklingscenter på Vestlandet/UNIFOB Helse.
- Cialdini, R. B., & Goldstein, N. J. (2004). Social influence: Compliance and conformity. *Annu. Rev. Psychol.*, 55, 591-621.
- Clausen, S-E. og Kristoffersen, L. B (2008). *Barnevernsklienter i Norge 1990-2005: En longitudinell studie*. Oslo: Norsk institutt for forskning om oppvekst, velferd og aldring (NOVA), Rapport 3.
- Cohen, R., Hitsman, B., Paul, R. McCaffery, J., Stroud, L., Sweet, L., ... og Gordon, E. (2006). Early life stress and adult emotional experience: An international perspective. *International Journal of Psychiatry in Medicine*, 36, 35-52.
- Damasio, A. R. (1999). *The feeling of what happens: Body and emotion in the making of consciousness*. New York: Harcourt.
- Damasio, A. R. (2002). Remembering when. *Scientific American*, 287(3), 66-73.
- Denzin, N. K., & Lincoln, Y. S. (2003). Introduction: The discipline and practice of qualitative research. In N. K. Denzin & Y. S. Lincoln (Red): *Strategies of qualitative inquiry*, 2. utgave (s. 1-45). California: Sage Publications.
- Dubowitz, H. og Bennett, S. (2007). Physical abuse and neglect of children. *Lancet*, 369, 1891-1899.
- Dwyer, S. C., & Buckle, J. L. (2009). The space between: On being an insider-outsider in qualitative research. *International journal of qualitative methods*, 8(1), 54-63.
- Emde, R. N. (1991). Positive emotions for psychoanalytic theory: Surprises from infancy research and new directions. I T. Shapiro & R. N. Emde (Red.) *Affect: Psychoanalytic Perspectives*. Madison: International University Press.
- Erikson, E. H. (1968). *Identity*. New York: Norton.
- Erikson, E. H. (1985). *Den fullbordade livslykelsen*. Svensk oversettelse. Södra Sandby: Natur och Kultur.
- Ferguson, D., og Lynskey, M. (1997). Physical punishment/maltreatment during childhood and adjustment in young adulthood. *Child Abuse and Neglect*, 21, 617-630.
- Fonagy, P., Gergely, G., Jurist, E., & Target, M. (2002). Affect regulation, mentalization, and

- the development of the self. *New York: Other Press. & Target, M.(1996), Playing with reality: I. Theory of mind and the normal development of psychic reality. Internat. J. Psycho-Anal, 77, 217-234.*
- Fonagy, P., & Bateman, A. (2004). *Psychotherapy for borderline personality disorder: Mentalization based treatment.* New York: Oxford University Press.
- Frost, N. (2002). A problematic relationship? Evidence and practice in the workplace. I *Social Work & Social Sciences Review, 10 (1), s.38-50.*
- Gadamer, H. G. (1993). *Truth and Method.* London: Sheed & Ward.
- Gallagher, H. L., & Frith, C. D. (2003). Functional imaging of 'theory of mind'. *Trends in cognitive sciences, 7(2), 77-83.*
- Garnezy, N. (1975). The experimental study of children vulnerable to psychopathology. *Child personality and psychopathology: Current topics, 2, 19-36.*
- Gillibrand, R., Lam, V. og O'Donnell, V. L. (2011). *Developmental psychology.* Harlow: Pearson Education.
- Guldbrandsen, M. (1998). *I barns dagligliv.* Oslo: Universitetsforlaget.
- Hackman, J. R. og Oldham, G. R. (1980). *Work design.* Reading, MA: Addison-Wesley
- Halvorsen, A., Jensen, R., Kvåle, G. og Sagatun, S. (2005). Systematisk oversikt over forskningsoppsummeringer om effekter av ulike hjemmebaserte tiltak i barnevernet. Praxis- sør. Hentet den 14.12.16 fra http://www.stiftelsen-hvasser.no/Forskningsoversikter_Barnevern_hjemmebasert.pdf
- Harris, P. (1995). *Barn och känslor.* Svensk oversettelse. Lund: Studentlitteratur.
- Havensköld, L. og Mothander, P. R. (2002). *Utvecklingspsykologi. Psykodynamisk teori i nya perspektiv.* Stockholm: Liber.
- Helgeland, I. M. (2007). *Unge med atferdsvansker blir voksne. Hvordan kommer de inn i et positivt spor?* Oslo: Unipub AS.
- Henggeler, S. W., & Schoenwald, S. K. (1998). *Multisystemic therapy supervisory manual: Promoting quality assurance at the clinical level.* Charleston: MST Institute.
- Barne- og likestillingsdepartementet. (2016). En reform for et bedre barnevern. *Pressemelding.* Hentet den 14.12.16 fra <https://www.regjeringen.no/no/aktuelt/en-reform-for-et-bedre-barnevern/id2480309/>
- Howitt, D. (2010). *Introduction to qualitative methods in psychology.* Essex, England: Pearson Education Limited.
- Høie, B. (2014). Løfte i flokk. *Tidsskrift for Norsk psykologforening, 51, no 11, 948-949*
- Hårtveit, H. og Jensen, P. (2004). *Familien pluss en.* Oslo: Tano.

- Jenssen, T. (2012). *Familie- og nettverksarbeid i statlige barneverninstitusjoner, Region Nord - Fokusgruppeundersøkelsen*. Tromsø: RKBU Nord, UiT.
- Kagan, J. (1989). *Unstable ideas: Temperament, cognition, and self*. Harvard University Press.
- Kanuha, V. K. (2000). "Being" native versus "going native": Conducting social work research as an insider. *Social work, 45*(5), 439-447.
- Karreman, A., van Tuijl, C., van Aken, M. A., & Deković, M. (2006). Parenting and self-regulation in preschoolers: a meta-analysis. *Infant and Child Development, 15*(6), 561-579.
- Kvale, S. (1997). *Det kvalitative forskningsintervju*. Oslo: Gyldendal Norsk Forlag AS.
- Kvello, Ø. (2010) Sped- og småbarn utsatt for omsorgssvikt. V. Moe, K. Slinning og M. B. Hansen (red). *Håndbok i sped- og småbarns psykiske helse*. Oslo: Gyldendal Akademisk.
- Horvath, A. O., & Symonds, B. D. (1991). Relation between working alliance and outcome in psychotherapy: A meta-analysis. *Journal of counseling psychology, 38*(2), 139.
- Kubie, L. S., & Frank, J. D. (1961). Persuasion and Healing: A Comparative Study of Psychotherapy. *The Journal of Nervous and Mental Disease, 133*(6), 561-566.
- Kupersmidt, J. B., Coie, J. D., & Dodge, K. A. (1990). The role of poor peer relationships in the development of disorder. *Peer rejection in childhood, 274*(10), 274-305.
- Kvaran, I. (1996). *Miljøterapi. Institusjonsarbeid med barn og ungdom*. Kristiansand: Høyskoleforlaget.
- Lambert, M. J., & Ogles, B. M. (2004). The efficacy and effectiveness of psychotherapy. I M. J. Lambert (Red.): *Bergin and Garfield's handbook of psychotherapy and behavior change* (5. utgave). s.139-193. New York: Wiley.
- Langdridge, D. (2006). *Psykologisk forskningsmetode. En innføring i kvalitative og kvantitative tilnæringer*. Trondheim: Tapir Akademiske Forlag.
- Larsen, E. (2004). *Miljøterapi med barn og unge – Organisasjonen som terapeut*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Larsen, E. og Selnes, B. (1975). *Fra avvik til ansvar*. Oslo: Tano.
- Lov om barneverntjenester (1993). *Lov om barneverntjenester (barnevernloven)*. Hentet den 23.11.16 fra https://lovdata.no/dokument/NL/lov/1992-07-17-100/KAPITTEL_4#§4-4
- Lunde, M. S. (2014). *Miljøterapeut og ungdom – å være mennesker for hverandre*.

- Masteroppgave. Hentet den 30.11.16 fra
<https://brage.bibsys.no/xmlui/bitstream/id/316684/Masteroppgave2014MarianneSaetra ngLunde.pdf>
- Lyberg, E. (2007). *Barn i institusjon. Hva sier forskningen om institusjonsbehandling og i hvilken grad vektlegges miljøterapi?* Hovedoppgave, Høgskolen i Oslo.
- Lyotard, J. F. (1984). *The Postmodern condition: A report on knowledge*. Manchester, United Kingdom: Manchester University Press.
- Merleau-Ponty, M. (1962). *Phenomenology of perception*. London: Routledge.
- Malatesta, C. Z., Culver, C., Tesman, J. R., Shepard, B., Fogel, A., Reimers, M., & Zivin, G. (1989). The development of emotion expression during the first two years of life. *Monographs of the society for research in child development*, 54(1), 1-136.
- Mitchell, S. A. (1993). *Hope and dread in psychoanalysis*. New York: Basic Books.
- Moritz, S., Veckenstedt, R., Hottenrott, B., Woodward, T. S., Randjbar, S., Lincoln, T. M., (2010). Different sides of the same coin? Intercorrelations of cognitive biases in schizophrenia. *Psychology Press*, 15(4), 406-421.
- Neumann, C. B. (2010). LINK. Evaluering av et hjemmebasert hjelpetiltak. *Arbeidsforskningsinstituttets notatserie*. 1, 1-77.
- Norges offentlige utredninger. (2000). *Barnevernet i Norge. Tilstandsvurdering, nye perspektiver og forslag til reformer*. 12. Oslo: Statens forvaltningstjeneste.
- Nortvedt, M. H.; Jamtvedt, G.; Graverholt, B. & Reiner, L. M. (2007) *Å arbeide og undervise kunnskapsbasert – en arbeidsbok for sykepleiere*, 13-23. Oslo: Norsk Sykepleierforbund.
- Ogden, T., & Halliday- Boykins, C. A. (2004). Multisystemic treatment of antisocial adolescents in Norway: Replication of clinical outcomes outside of the US. *Child and adolescent mental health*, 9(2), 77-83.
- Olkowska, A. og Landmark, B. (2009). Hva gjør miljøterapi til terapi? *Fontene*, 9, hentet den 28.11.16 fra
<https://www.fo.no/getfile.php/134701/06%20Profesjonene/Barnevernpedagogene/Artikkelsamling%202010/Olkowska%20%26%20Landmark.pdf>
- Peters, E. R., Steffen Moritz, S., Schwannauer, M., Wiseman, Z., Greenwood, K. E., Scott, J., ... og Garety, P. A. (2013). Cognitive biases questionnaire for psychosis. *Schizophrenia Bulletin*, 40(2), 300-313.
- Petrosino, A., Boruch, R. F., Soydan, H., Duggan, L., & Sanchez-Meca, J. (2001). Meeting

- the challenges of evidence-based policy: The Campbell Collaboration. *The ANNALS of the American academy of political and social science*, 578(1), 14-34.
- Rogers, C. R. (1957). The necessary and sufficient conditions of therapeutic personality change. *Journal of consulting psychology*, 21(2), 95.
- Rød, P. A. (2014). *Evidensbasert sosialt arbeid*. Hentet den 14.12.12 fra https://www.google.no/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=6&ved=0ahUK EwjqveGKwPPQAhVEDSwKHVx4BbsQFgg6MAU&url=https%3A%2F%2Fwww.researchgate.net%2Fprofile%2FPer_Rod%2Fpublication%2F280727970_Evidensbasert_sosialt_arbeid%2Flinks%2F55c3394e08aea2d9bdc003a4&usq=AFQjCNEiMSEH3dY61KSuB4CGyMkdmixzxw&sig2=f6bny_6Luq0QsFvhjmQITA&bvm=bv.141320020,d.bGg
- Saasen, R., & Løkholm, T. (2010). Andre tiltak – de skjulte tiltakene. *Norges Barnevern*, 87(3), 182-194.
- Sackett, D. L.; Rosenberg, W. M.; Gray, J. A.; Haynes, R. B.; & Richardson, W. S. (1996) Evidence based medicine: what it is and what it isn't. *British Medicine Journal*, 312: 71-72.
- Sameroff, A. J. (1995). General systems theories and developmental psychopathology. I Cicchetti, D. (Red); Cohen, Donald J. (Red). *Developmental psychopathology, Theory and methods*, 1, s.659-695. Oxford: John Wiley & Sons.
- Sheldon, B. & Macdonald, G. M. (1999). *Research & Practice in Social Care: Mind the Gap*. England: University of Exeter, Centre for Evidence-Based Social Services.
- Siegel, D. J. (1999). *The developing mind* (Vol. 296). New York: Guilford Press.
- Simonsen, M. (2012). *Å by på seg selv*. Masteroppgave. Hentet den 30.11.16 fra <https://brage.bibsys.no/xmlui/bitstream/handle/11250/145131/Masteroppgave%20hels%20og%20sosialfaglig%20arbeid%20Monica%20Simonsen%20høst%202012.PDF?sequence=1>
- Skauli, G. Ø. (2007). Modell for klientrettet og resultatstyrt praksis. I A. K. Ulvestad, A. K. Henriksen, A. G. Tuseth og T. Fjeldstad (Red.). *Klienten - den glemte terapeut. Brukerstyring i psykisk helsearbeid*. Oslo: Gyldendal Akademisk.
- Smith, J. A., Flowers, P. og Larkin, M. (2009). *Interpretative Phenomenological Analysis: Theory, method and research*. Thousand Oaks, California: Sage Publications.
- Solantaus-Simula, T., Punamäki, R. L., & Beardslee, W. R. (2002). Children's responses to

- low parental mood. Balancing between active empathy, overinvolvement, indifference, and avoidance. *Journal of the American Academy of Child & Adolescent Psychiatry*, 41(3), 278-286.
- Solbakken, O. A., Hansen, R. S., Havik, O. E., & Monsen, J. T. (2012). Affect integration as a predictor of change: Affect consciousness and treatment response in open-ended psychotherapy. *Psychotherapy Research*, 22(6), 656-672.
- Spinrad, T. L., Eisenberg, N., Gaertner, B., Popp, T., Smith, C. L., Kupfer, A., ... & Hofer, C. (2007). Relations of maternal socialization and toddlers' effortful control to children's adjustment and social competence. *Developmental psychology*, 43(5), 1170.
- Sroufe, L. A., & Waters, E. (1977). Attachment as an organizational construct. *Child development*, 8(4), 1184-1199.
- Statistisk Sentralbyrå. (2016). *Barnevern, 2015*. Hentet den 23.11.16 fra <http://ssb.no/sosiale-forhold-og-kriminalitet/statistikker/barnevern/aar/2016-07-01>
- Stern, D. N. (1989). Developmental prerequisites for the sense of a narrated self. I A. Aragno, A. M. Cooper, O. F. Kernberg, & E. S. Person (Red.). *Psychoanalysis: Toward the Second Century*, s. 168-178. New Haven: Yale University Press.
- Stern, D. (2000). *Spædbarnets interpersonelle verden*. København: Hans Reitzels Forlag.
- Stern, D. (2004). *The present moment in psychotherapy and everyday life*. New York: Norton.
- Stortingsmelding nr. 40. (2001-2002). *Om barne- og ungdomsvernet*. Hentet den 14.12.16 fra <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/stmeld-nr-40-2001-2002-/id471124/>
- Storø, J. (2008). Barnevernpedagogens kunnskap og praksis. Hentet den 16.12.16 fra <https://www.fo.no/getfile.php/134697/06%20Profesjonene/Barnevernpedagogene/Artikkelsamling%202010/Jan%20Storø.pdf>
- Sundvold, M., & Svendsen, H. (2013). Tverrfaglig samarbeid i barnevernsaker. *Sykepleien*, 6, s. 46.
- Taylor, S. (2001). Locating and conducting discourse analytic research. I M. Wetherell, S. Taylor og S. J. Yates (Red.). *Discourse as data: A guide for analysis*. London: Sage Publications.
- Trevarthen, C. (1979). Communication and cooperation in early infancy: A description of primary intersubjectivity. *Before speech: The beginning of interpersonal communication*, 1, 530-571.
- Tronick, E. Z., & Gianino, A. (1986). Interactive mismatch and repair: Challenges to the coping infant. *Zero to Three*, 6, 1-6.
- Tronick, E. Z. (1989). Emotions and emotional communication in infants. *American*

- psychologist*, 44(2), 112.
- Tronick, E. Z., Bruschiweiler-Stern, N., Harrison, A. M., Lyons-Ruth, K., Morgan, A. C., Nahum, J. P., ... & Stern, D. N. (1998). Dyadically expanded states of consciousness and the process of therapeutic change. *Infant mental health journal*, 19(3), 290-299.
- Vagle, W. (1994). *Tekst og kontekst. En innføring i tekstlingvistikk og pragmatikk*. Oslo: Cappelen.
- Veen, G., & Arntz, A. (2000). Multidimensional dichotomous thinking characterizes borderline personality disorder. *Cognitive Therapy and Research*, 24(1), 23-45.
- Vogeley, K., Bussfeld, P., Newen, A., Herrmann, S., Happé, F., Falkai, P., ... & Zilles, K. (2001). Mind reading: neural mechanisms of theory of mind and self-perspective. *Neuroimage*, 14(1), 170-181.
- Vygotskij, L. S. (1978). *Mind in society: The development of higher psychological processes*. Cambridge: Harvard University Press.
- Vygotskij, L. S. (1995). *Fantasi och kreativitet i barndomen*. Svensk oversettelse. Göteborg: Daidalos.
- Williams, K. D. (2007). Ostracism. *Psychology*, 58(1), 425.
- Zachrisson, H. D. (2005). Stabilitet og forandring i tilknytningsmønster. *Nordisk Psykologi*, 57(4), 303-322.
- Zachrisson, H. D. (2010). Tilknytning og psykisk helse hos sped- og småbarn. V. Moe, K. Slinning og M. B. Hansen (red). *Håndbok i sped- og småbarns psykiske helse*. Oslo: Gyldendal Akademisk.
- Zachrisson, A. (2008). Motoverføring og endringer i synet på den psykoanalytiske relasjonen. *Tidsskrift for Norsk Psykologforening*, 45(8), 939-948.

Vedlegg

Vedlegg 1: Informasjonsskriv

Vedlegg 2: Intervjuguide

Vedlegg 3: Transkriberingskoder

Vedlegg 4: Kvittering fra Norsk senter for forskningsdata (NSD)

Vedlegg 1: Informasjonsskriv

Forespørsel om deltakelse i hovedoppgaveprosjekt

Grenser for evidensbaserte praksiser

Bakgrunn og formål

Utgangspunktet for denne studien er at debatten rundt *evidensbasert praksis* mangler forskning på hvor grensene går for hva som kan regnes som evidensbasert praksis og hva som finnes utenfor disse grensene. Ettersom dette tiltaket betraktes som et godt barnevernstilbud for barn og unge der miljøterapien tillater, og oppfordrer til, større grad av faglig frihet og kreativitet, blir de ansatte her sentrale nøkkelpersoner i besvaringen av dette spørsmålet. Hensikten med studien er å få et dypere innblikk i hvordan de ansatte i miljøterapien forholder seg til sin praksis, og på denne måten få rikere kunnskap om sentrale elementer i arbeid med barn og ungdom. Gjennom å studere grensene for evidensbasert praksis og elementer som faller utenfor denne definisjonen, vil man kunne oppnå en fortydeliggjøring av begrepet *evidensbasert praksis* og samtidig få bredere kunnskap om hva som oppleves som viktig og meningsfullt i arbeid med barn og unge som er tilknyttet et barnevernstiltak.

Problemstilling

Hvilke elementer av miljøterapien i dette tiltaket opplever miljøterapeutene som meningsfulle?

Utvalget ønskes å bestå av 6-7 av de ansatte ved miljøterapien i et hjemmebasert hjelpetiltak. Intervjuene vil ha fokus på de ansattes subjektive opplevelser for å få frem gode eksempler på hva som er meningsfullt i arbeid med barn og unge. Oppgaven vil diskutere og problematisere hvilke elementer som faller innenfor eller utenfor en evidensbasert praksis-definisjon. Dette vil være sentral kunnskap i forståelsen av fenomenet evidensbasert praksis og hva som oppleves som meningsfullt i en miljøterapeutisk setting.

Hva innebærer deltakelse i studien?

Som informant vil du bli intervjuet av undertegnede student. Det vil ikke innhentes annen informasjon om deltakerne. Spørsmålene vil omhandle din arbeidshverdag i miljøterapien og

hva du opplever som viktige elementer og meningsfulle øyeblikk i den miljøterapeutiske settingen. Intervjuene vil vare ca. 45-60 minutter, og vil bli tatt opp på lydopptak.

Til informasjon: Det skal ikke innhentes sensitive opplysninger om ungdommene. Dette gjelder både direkte opplysninger, som for eksempel navn, og bakgrunnsopplysninger, som for eksempel alder og kjønn. Fokuset for intervjuet er dine egne erfaringer med ditt arbeid, og det bes derfor om at eksempler og historier fra jobbhverdagen som beskrives i intervjuet utelater opplysninger om ungdommene som kan identifisere dem. Dersom du ved et uhell likevel utgir slike opplysninger i intervjuet, vil du bli bedt om å lese gjennom det transkriberte intervjuet og være med på å anonymisere eventuelle sensitive opplysninger.

Hva skjer med informasjonen om deg?

Alle personopplysninger vil bli behandlet anonymt. Kun student og veileder vil ha tilgang til opplysninger som blir innhentet. Lydopptakene vil transkriberes kort tid etter intervjuet, og transkripsjonene vil anonymiseres slik at du ikke kan gjenkjennes i det skriftlige materialet. Dine intervjudata vil lagres adskilt fra navnelister for å ivareta konfidensialiteten. Som informant vil du ikke kunne gjenkjennes i de ferdige publikasjonene.

Prosjektet skal etter planen avsluttes den 31.januar 2017. Ved prosjektslutt vil lydopptak fra intervju og alle personopplysninger slettes.

Frivillig deltakelse

Det er frivillig å delta i studien, og du kan når som helst trekke ditt samtykke uten å oppgi noen grunn. Dersom du trekker deg, vil alle opplysninger om deg bli anonymisert.

Dersom du har spørsmål til studien, ta kontakt med

Student:

Ingrid Byng Strøm

Telefon: 95739506

Email: ingridbys@gmail.com

Veileder:

Anne Iversen

Telefon: 73597481

Email: anne.iversen@svt.ntnu.no

Studien er meldt til Personvernombudet for forskning, Norsk samfunnsvitenskapelig datatjeneste AS.

Samtykke til deltakelse i studien

Jeg har mottatt informasjon om studien, og er villig til å delta

(Signert av prosjektdeltaker, dato)

Vedlegg 2: Intervjuguide

Intervjuguide

Til informasjon: Det skal ikke innhentes sensitive opplysninger om ungdommene. Dette gjelder både direkte opplysninger, som for eksempel navn, og bakgrunnsopplysninger, som for eksempel alder og kjønn. Fokuset for intervjuet er dine egne erfaringer med ditt arbeid, og det bes derfor om at eksempler og historier fra jobbhverdagen som beskrives i det følgende intervjuet utelater opplysninger om ungdommene som kan identifisere dem. Dersom du ved et uhell likevel utgir slike opplysninger i intervjuet, vil du bli bedt om å lese gjennom det transkriberte intervjuet og være med på å anonymisere eventuelle sensitive opplysninger.

Innledning: Det finnes ingen svar som er rette eller feil, jeg er interessert i *din* opplevelse av å jobbe i miljøterapien. Intervjuet blir litt som en ensidig samtale, og jeg kommer kanskje ikke til å si så mye. Ta din tid til å tenke og snakke, vi har god tid.

1. Kan du fortelle meg om en vanlig hverdag for deg i miljøterapien?

Prompts: Hva gjør du ofte på jobb? Hva skjer? Hvordan føles det for deg?

2. Kan du fortelle meg om noen oppgaver og aktiviteter du opplever som meningsfulle?

Prompts: Hva er det med disse aktivitetene som du ser som meningsfullt? Eksempel?

3. Hva kan være et viktig øyeblikk for deg i miljøterapien?

Prompts: Har du noen historier å utdype med? Tanker, følelser.

4. Hva er meningsfullt for deg når du jobber med ungdom i miljøterapi?

Prompts: Hvorfor er akkurat dette så viktig for deg? Hva får det deg til å føle, tenke?

5. Tenk på en ungdom du har, eller har hatt, god kontakt med (uten å nevne navn). Hva synes du det er som gjør denne kontakten så god?

Prompts: Hvordan påvirker det deg? Hva tenker og føler du kring det?

6. Kan du fortelle om et meningsfullt øyeblikk du har hatt sammen med ungdomsgruppa som helhet?

Prompts: Hva var det som gjorde dette til et meningsfullt øyeblikk for deg?

7. Hva opplever du som viktig når noen av ungdommene er sammen som ei gruppe?

Prompts: Hva er det med akkurat disse tingene som du synes er viktig?

8. Et av målene til virksomheten er at ungdommene skal utvikle mer autonomi og bedre selvfølelse. Hvilke ting i miljøterapien synes du er sentrale for en slik selvutvikling?

Prompts: Kan du komme på et øyeblikk som du knytter til autonomi eller selvfølelse hos en av ungdommene? Tanker og følelser knyttet til dette.

9. Hvilke ting i miljøterapien synes du er viktige for bedring av sosiale ferdigheter?

Prompts: Hvorfor er akkurat dette så viktig, synes du?

10. Hender det at du jobber med grenser i miljøterapien?

Prompts: Kan du fortelle om det? Husker du et øyeblikk som du vil trekke frem under temaet grenser?

11. Hva motiverer deg til å jobbe med miljøterapi?

Prompts: Hvorfor er dette viktig for deg?

12. Miljøterapien tillater stor grad av faglig frihet og kreativitet. Hvordan opplever du denne friheten?

Prompts: Hvordan påvirker denne friheten de terapeutiske elementene i arbeidet ditt? Kan du gi et eksempel på et øyeblikk der du måtte bruke kreativitet for å komme frem til en god løsning? Hvordan opplevde du det å bruke en slik kreativ løsning?

13. "Her og nå"-perspektivet er sentralt i miljøterapi. Hvilke tanker og følelser knytter du til et slikt perspektiv?

14. Er det andre ting du ønsker å trekke frem, som er viktige for deg i miljøterapien?

Vedlegg 3: Transkriberingskoder

Transkriberingskoder

I	Intervjuer
N (annen bokstav)	Informant
.	Setningsavslutning
-	Avbrutt ord eller intonasjonsenhet
(trekker pusten)	Kommentar til transkripsjon, kontekstinformasjon eller anonymitetshensyn
,	Kort pause (under 0.5 sekund)
...	Mellomlang pause (0.5-1.0 sekund)
(pause)	Lang pause (mer enn 1 sekund)
h*n	Anonymitetshensyn (brukes uavhengig av kjønn og bøyning)
<u>understrek</u>	Trykksterkt ord
CAPS LOCK	Høy stemmestyrke
(lavt)	Lav stemmestyrke

Vedlegg 4: Kvittring fra Norsk senter for forskningsdata (NSD)

Anne Iversen
Psykologisk institutt NTNU

7491 TRONDHEIM

Vår dato: 24.08.2016

Vår ref: 49213 / S / ASF

Deres dato:

Deres ref:

TILBAKEMELDING PÅ MELDING OM BEHANDLING AV PERSONOPPLYSNINGER

Vi viser til melding om behandling av personopplysninger, mottatt 08.07.2016. Meldingen gjelder prosjektet:

49213	<i>Grensene for evidensbasert praksis, og elementer som faller utenfor disse grensene</i>
Behandlingsansvarlig	<i>NTNU, ved institusjonens øverste leder</i>
Daglig ansvarlig	<i>Anne Iversen</i>
Student	<i>Ingrid Byng Strøm</i>

Personvernombudet har vurdert prosjektet og finner at behandlingen av personopplysninger er meldepliktig i henhold til personopplysningsloven § 31. Behandlingen tilfredsstiller kravene i personopplysningsloven.

Personvernombudets vurdering forutsetter at prosjektet gjennomføres i tråd med opplysningene gitt i melde skjemaet, korrespondanse med ombudet, ombudets kommentarer samt personopplysningsloven og helseregisterloven med forskrifter. Behandlingen av personopplysninger kan settes i gang.

Det gjøres oppmerksom på at det skal gis ny melding dersom behandlingen endres i forhold til de opplysninger som ligger til grunn for personvernombudets vurdering. Endringsmeldinger gis via et eget skjema, <http://www.nsd.uib.no/personvern/meldeplikt/skjema.html>. Det skal også gis melding etter tre år dersom prosjektet fortsatt pågår. Meldinger skal skje skriftlig til ombudet.

Personvernombudet har lagt ut opplysninger om prosjektet i en offentlig database, <http://pvo.nsd.no/prosjekt>.

Personvernombudet vil ved prosjektets avslutning, 28.02.2017, rette en henvendelse angående status for behandlingen av personopplysninger.

Vennlig hilsen

Kjersti Haugstvedt

Amalie Statland Fantoft

Kontaktperson: Amalie Statland Fantoft tlf: 55 58 36 41

Dokumentet er elektronisk produsert og godkjent ved NSDs rutiner for elektronisk godkjenning.

NSD – Norsk senter for forskningsdata AS HareM Hørløges gate 29 Tlf: +47-55 58 21 17 rd@nsd.no Org.nr. 985 321 884
NSD – Norwegian Centre for Research Data NO-5007 Bergen, NORWAY Faks: +47-55 58 96 50 www.nsd.no

Vedlegg: Prosjektvurdering
Kopi: Ingrid Byng Strøm ingridbys@gmail.com

